

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

OCAK 1979

İÇİNDEKİLER:

Ders Veren Türk Masalları «Fabl'lar» — I —	Hasan Lâtif SARIÜCE
Kıssahaneler, Şettahlar, Meddahlar	Murat URAZ
Halkbilimci Hâdi Zarf	M. Kemal ÖZERGİN
Ekinözü Çocuk Oyunları	M. Sabri KOZ
Anadolu'lu Noel Baba	Steven E. HEGAARD
Noel Baba Kimdir?	Mehmet İ. TUNAY
Sırpça'ya Çevrilen Türk Masalları	Aydın OY
Nimetullah ve Tacida Hafız'ın Çalışmaları	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Yozgat Bilmeceleri — II —	Muhsin KÖKTÜRK
«Altın - Köprü» Efsanesi	Ahmet ŞENTÜRK
Türk Halk Küğü Semineri	Bora HINÇER
Harpüt'dan Br Efsane	Dr. Nevzat GÖZAYDIN

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 354

LİRA : 10

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 354

OCAK 1979

YIL : 30 — CİLT : 18

DERS VEREN TÜRK MASALLARI «FABL'LAR»

— I —

Yazan : Hasan Lâtif SARIYÜCE

Fabl «fables», başında ya da sonunda bir ibret dersi veren, bir hikmeti sergileyen hikâyecik demektir. Halk dilinde fabl yerine masal, mesel, teselleme, kıssa sözleri kullanılmaktadır. Bunlarda olaylar, çoğu kez, hayvanların ya da bitkilerin başından geçmiş gibi gösterilir. Eskilerin teşhis ü intak dedikleri sanatın tipik örnekleridir. Ama kahramanları insan olan masalların sayısı da az değildir. Türk halkı arasında söylenen hikmetli masalların çoğunluğu da bu tiptendir. Belki de dopra dopra konuşmayı seven bir ulus oluşumuzdan kaynaklanmaktadır bu özellik. Üstü örtülü, alegorik anlatım yolları yerine halkımız, her zaman açık ve mert konuşmayı yeğler. Küçük masallarımızda kahraman olarak hayvanların yerine insanların ele alınışını bu nedenlerle açıklamak mümkündür.

Fabl, terimin yapısından da anlaşılacağı gibi, batı uygarlığına özgü bir ürün gibi gösterilir. Oradan doğduğu sanılır. Bizce bu yanıtın iki nedeni var: 1. Ezop, 2. Lâ Fontaine...

Ezop/Ezopus/Aisopos aslında Anadolu'dur. M. Ö. VII yy. ile VI yy. arasında Kütahya kentinde doğmuştur. Uzun süre Anadolu'da yaşadıkten sonra esir düşmüş, köle olarak Atinalılara satılmıştır. Fablin babası ve yaratıcısı olarak bilinen Ezop'un derlediği ve de anlattığı tüm masallar Hititler, Frikler Anadoluşunda mayalanmış halk ürünleridir. Batılılar bu masalları es-

ki Yunan kitaplarında bularak Yunanlı, dolayısıyla de Batılı saymışlardır. Tıpkı bilimin, sanatın, yontunun, mimarinin ilk beşiği Anadolu olduğu halde Yunanistan sayıldığı gibi...

Fabl deyince ilk önce batının akla gelmesine neden olan kişilerden birisi de Fransız Klâsik ozanı Lâ Fontaine'dir. Lâ Fontaine büyük çoğunluğunu Ezoptan, biraz da Fransız halk hikâyelerinden hatta Osmanlı tarihinden aldığı konuları zekâ pırıltıları ile birleştirerek Fransız dilinin en iyi işlenmiş klâsik şiirlerini yazdı. Halk ürünlerini sanatın potasında eriterek onlara ölümsüz biçimler verdi. Ölümsüz bir üne ulaştı. Bu kadar geniş ünlenme, Lâ Fontaine adı ile fables sözünü özdeş duruma getirdi. İşte fabl denilince ilk önce akla Lâ Fontaine ve batının gelmesi bundandır.

Batı patentini taşır gibi görünen Fabl türü asıl gelişimini doğu ulusları edebiyatlarında sürdürdü. Hintlilerin Kelile ve Dimne kitabının yaygınlaşan etkisiyle fabl, Doğu-İslâm yazarlarının başlıca uğraşı alanı haline geldi. Doğulu yazarlar düşüncelerini, dayandıkları tezleri küçük masallar yoluyla anlatır oldular. Attar, Şeyh Sadi, Mevlâna gibi yazar ve ozanların eserleri tıklım tıklım fabl türünde hikâyeciklerle doludur.

Hikâye anlatma geleneğini Anadolu, yazılı edebiyat dışında bütün canlılığı ile bugüne değin sürdürme gelmiştir. Nasrettin Hocamızı, fabl

TFLEW MUDOGCSVNJEHXSRPOMNHE

000000000000000000000000

WMOXHKBAUSE

ADTFUNHG

MZKBYE

NBIDO

AI BB

BANKANIZI SEÇTİNİZ Mİ ?

demek ki görüşünüz kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

(Radar Reklâm: 2)

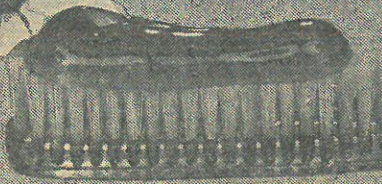
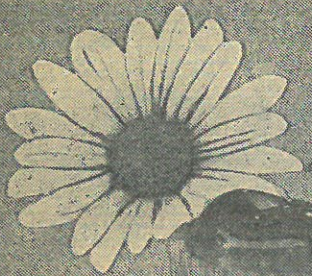
Folklor: 1)

ağzınızda eşsiz
grin[®]
duygusu

eşsiz grin duygusu yaşamı açıda her gülüşünüzde belli olur piri piri sağlıklı dister

grin
şeffaf yeşil hoş kokulu diş macunu

irünün en büyük ve en ünlü ustası saymamak için bir neden yoktur. Onun fıkra diye ünlenen küçük hikâyelerinin pek çoğu, taşıdığı ince espilerin yanı sıra, çok ince hayat dersleri de verir. Uşku yok ki Nasrettin Hoca da, Hititler, Frigler mayası ile beslenmiş Ezop geleneğinin bir alkasıdır. Biz Türkler bin yıldır Anadolu'da yaşıyoruz. Bizden önce bu topraklar üstünde yaşayanların tensel ve tinsel bütün kalıtlarını devralıp özümledik. Onlardan yeni uygarlıklar yarattık. Anadoluya geliştiren kısa bir süre sonra bir Selçuklu uygarlığını ortaya koymamızın, bir Yunus Emre ile bir Nasrettin Hoca çıkarmanın nedenlerini başka nasıl açıklayabiliriz?

Büyük masallarımız yeterince derlendiği halde ders veren küçük masallarımız bu çabaların dışında kaldı. Bunun böyle olmasını bir lereceye kadar haklı görmek mümkündür. Çünkü küçük masal derlemek oldukça güçtür. Büyük bir masalı bir kere öğrenenler kolay kolay unutmazlar ama küçük masallar çabuk öğrenilmesine karşın çabukça da unutulup giderler. Küçük masallar geniş bir kadro ile ve geniş bir zaman kapsamı içinde derlenebilir ancak. Küçük masallar konuşma sırasında, sözü gediğine getirmek biçiminde hemen söylenilir geçerilir. Derleyicinin her an uyanık bulunması konuşmalara kulak vermesi gerekir. Soru sorma, anket uygulama ya da buna benzer yöntemler küçük masal derlemede geçerli olamazlar. En çok küçük masal bilen birisine: «Yahu geçen gün hilecilik üstüne anlattığın bir masal vardı. Onu tekrar anlatsana» deseniz geçen gün ne anlattığınızı kolay kolay anımsıyamaz.

Öğretmenliğe başladığım yıllarda küçük masalları derlemek istemişim. O zaman bunun kolay bir iş olduğunu sanıyordum. Gide gide güçlüğü anladım. Defterime bugüne değin ancak yüz kadar masal not edebilmişim. Bunlardan yetmiş kadarını okuyucularımızın bilgisine sunacağız.

Derlediğim masallara «Türk Fablları» diyorum ama gerçekten bunların kaçta kaç Türk ve de Anadolu kökenlidir. Bunu kestirecek durumda değilim. Göçler, geziler, savaşlar, en çok da kitaplar, küçük masalları çok kolaylıkla buradan oraya, oradan buraya taşıyabilirler. Bu nedenle masalların kökeni hakkında sanırım kimse kesin bir sav ileri süremez.

Sırası gelmişken yaptığım bir iki saptamayı açıklayayım. 1 numaralı masal olarak yayınlacağımız ŞAHİN YAVRUSU ile AKBABA, ki

miştım, Kırgız'ların ulusal destanları olan Manas Destanı içinde yer almaktadır. Bu masalı oradan buraya hangi rüzgâr savurdu diye uzun uzun araştırmaya gerek yoktur sanırım. Bin yıl önce Orta Asya steplerinden kopup geldiğimizi anımsamamız özdeşliğin nedenini belli eder.

Gene yayınlacağımız masallar arasında boynuzları olan ve bunları halktan titizlikle saklayan bir kralın masalı da var. Kral, nasılsa boynuzlarını görmüş olan vezirini, kimseye söylememesi için tehdit eder. Vezir susar susar, duramaz. Sonunda bir çukur kazarak «Kralın boynuzları var» diye fısıldar. Çukuru kapatır. Ama çukurda yetişen sazlar rüzgâr estikçe bu sırrı herkese yayarlar. Bu hikâyenin de kökeni belli. Frik krallarından Midas'ın uzun kulaklarını sakladığını biliyoruz. Eski Anadolu uygarlıklarına ait kalıntıların bugüne kadar nasıl ulaştıklarının tipik bir örneğidir bu masalcık.

Bu kısa açıklamamızı sona erdirirken, halk denizinin derinliklerinde yatan bu incileri, başka arayıcıların da bulup ortaya çıkarmasını dileyeceğiz.

**

1

ŞAHİN YAVRUSU İLE AKBABA

Bir şahin yavrusu öksüz kalmış. Dayısı akbabanın yanına gitmiş. Akbabalar tembel hayvanlardır. Ölmüş hayvanların leşlerini yiyerek geçinirler. Akbaba yeğenini kendi eğitimince yetiştirmek istemiş. Onu her gün karşısına alıp öğütler vermeye başlamış:

— Bak yavrum, senin baban şahindi. Çabuk ölüp gitti. Çünkü şahinler gözünü daldan budaktan sakınmazlar. Yiyeceklerini ille canlı avlamak isterler. Bu yüzden uzun yaşamak olanağını bulamazlar. Oysaki biz akbabalar öyle değilizdir. Bekleriz, bir kurt, bir aslan bir hayvanı öldürsün. Biz de ağır ağır gider artıklarını yeriz. Canımızı öyle her tehlikeye atmamız. Bu yüzden bütün akbabalar yüz yıldan fazla yaşar. Eğer sen de uzun yaşamak istiyorsan bizim gibi ol. Canını koru. Nasıl olsa bir leş bulmakta güçlük çekmezsin.

Yavru şahin dayısının bu sözlerini dinleyerek büyümüş. Av avlayacak çağa gelince, dayısına:

— Sizin yaşantınıza uyamam, demiş. Başkalarının kokmuş artıkları ile geçiniyorsunuz. Bir şahin yaşayacaksa şahin gibi yaşamalı. Kimsenin artığına tenezzül etmemeli.

Halk Hikâyecileri ve Hikâyeleri :

KISSAHANLAR, ŞETTAHLAR, MEDDAHLAR

Yazan : Murat URAZ

Osmanlı hükümetinin (Kuruluşu: XIII. Y. Y. sonu) egemenliği altına giren halkın elinde daha çok masala giden hikâyeler yok değildi. Bunların içinde Selçuklu'ların halk kültürü ve geleneklerine uygun hikâyelerden de kalıntılar bulunuyordu ki, bu hikâyeleri, Kıssas ya da Kıssahan denilen sokak hikâyecileri halk arasında dolaşır, dilleri döndüğü kadar süslüyerek anlatırlardı. Ama bir yandan da önce Selçuklu'ları, sonra da Osmanlı aydınlarını etkisi altına alan doğu kültürü, bu arada hikâyecilik halka doğru da bir kayma göstererek, Arap'lardan, İranlı'lardan, Hintli'lerle İsraili'lerden gelen hikâyeler de ilgi

topluyordu.

Kıssahanların içinde yabancılar da yer alıyordu. Ancak, bunların çoğu ilgi çekmek için ahlâksızlığa giden parçaları da anlattıklarına katılarak söylemekte bir sakınca görmedikleri gibi, tersine olarak başarı da sayıyorlardı.

Dışardan sokulan bu hikâyelerdeki çirkin yönleri bir yana bırakarak, geri kalanlara normal hayat açısından bakılırsa; gerçek olaylardan çok uzak, doğa yasaları dışında, doğa ötesi âlemlerden alabildiğine akıp gelen masallardan başka bir çehre göstermezlerdi.

Leylâ ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile

Böyle diyerek dayısının yanından ayrılmış, yalçın kayalıkların, uğultulu ormanların üstünde uçmaya başlamış.

Hazır yiyeceklik bazılarında hoş görünür ama, biraz gururu olan kişi buna katlanamaz.

2

KURTLA ANLAŞAN KÖYLÜLER

Bir köyün hayvanlarına kurt dadanmış. Her gün birçok hayvanı parçalayıp öldürüyormuş. Köylüler bu durumdan şikâyetçi olmuşlar. Kurdu köy odasına çağırılmışlar. Kurt:

— Ben, demiş, sizin hayvanlarınızı keyfinden öldürmüyorum ki... Açlıktan yapıyorum. Elimde terazim de yok. Kararlamaya hayvan öldürüp yiyorum.

Düşünüp taşınan köylüler kurdu haklı bulmuşlar. Ona her gün bir buçuk okka et vermeyi kararlaştırmışlar. Sıra ile her köylü her gün kurda bir buçuk okka et götürmeye başlamış. Kurt bunu yiyor, hayvanlara sâdırmıyormuş. Aradan zaman geçince iş tavsamış. Kurda günlerce et götüren olmamış. Kurt da bir akşam köye inerek bir eşekle sıpasını yiyivermiş.

Köylüler gene kurdu köy odasına çağırılmışlar.

— Kavlimiz böyle miydi ya, demişler, akşam gene bir eşekle sıpasını yemişsin, Kurt:

— Bu konuda bende bir suç bulamazsınız, demiş. Günlerce bekleyip durdum. Neredeyse açlıktan öbür dünyayı boylayacaktım. Bakım ki et getiren yok. Ben de tuttum, eşekle sıpayı yedim. Terazim olmadı için esedi bir, sıpavı da

yarım okka gözettim. Hakkımdan fazlasını yemiş değilim.

Köylüler bu karşılık karşısında seslerini çıkaramamışlar, kurdu haklı bulmuşlar.

Haksızlara fırsat verildi mi, hem daha büyük haksızlık yaparlar, hem de kendilerini haklı çıkarmanın yolunu bulurlar.

3

YENİ GELİN İLE YOLCU

Yeni geline helva yap demişler. O da helva yapmasını bilmiyormuş. Utandığından ev halkına soramamış. Evin önünden bir yolcu geçiyormuş. «Barî şuna sorayım» demiş. Açıkça sormak işine gelmediği için yolcuya şöyle seslenmiş:

— Amca, tuzsuz helva gibi ne sallanıyor sun? Yoluna doğru gitsenel

Yolcu da arif bir kişiymiş. Gelinin ne demek istediğini hemen anlamış:

— Kızım, demiş, helvaya tuz konmaz, git de helvanı tuzsuz pişir!

İnsan dediğin anlayışlı olmalı, leb demeden leblebiyi anlamalı.

4

NOHUT İLE LEBLEBİ

Bir köylü şehirde dolaşırken bir dükkânda leblebi görmüş. Leblebiyi güzel kavanozlar içinde göz alıcı bir yere koymuşlar. Köylü bakmış bakmış da:

— Ektiğim nohut, biçtiğim nohut, şehire gelmiş de leblebi olmuş, demiş.

Bu öykücük, kendisini olduğundan yüksek gösterenler için söylenmiş.

(Devam edecek)

Zeliha ve Vamık ile Azra gibi hikâyeler de gerçek olaylardan doğmuş olsalar bile, yine bu doğaç yasaları dışına çıkmaktan yakalarını kurtarıyorlardı.

Daha çok XIII. Y.Y. da kendini gösteren cenk ve kahramanlık hikâyeleri de zamanla hızını artırıyordu. Şeyyat İsa'nın «Salsalnâme» adında Hazret-i Ali'nin «Salsal» adındaki devî öldürdüğü üzerindeki kahramanlık hikâyesi, sonraki yüzyıllara doğru inen (Hanaza nâmeler), XV. yüzyılda kurulan Battal Gazi'nin kahramanlık hikâyeleri de halk arasında ve din havası içinde yolunu almış gidiyordu.

Bu arada, Selçuklu'ların son zamanlarında yaşayan, Osmanlı hükûmetinin kuruluşundan 15 yıl önce (1284) ölen Nasrettin Hoca'nın şen ve ibret verici fıkraları da yayılmaya başlamıştı.

XV. Y. Y. da toplandığı anlaşılan Dede Korkut hikâyeleri de; yeni gelişmeye başlamış Türk halk hikâyelerine konu ve şekil bakımından yön verdiği gibi, Türkiye'de henüz yer almakta olan Karagöz oyunlarının kadrosuna bu Türk hikâyeleri yerleşiyordu ki, bunlar geleceğe doğru Türk halk hikâyeciliğine gelişme yolu açıyordu.

Bu çağlarda halkı eğlendiren ve güldüren bir gurup daha türemişti ki, bunlar da güldürücü söz anlamını veren «Şathiyeler»i anlatan «Şettahlar»dı. Şettahlar o kadar değer kazandı ki, Vakanüvis Tarihleri bile «Vilâyet-i Rum Şettahları» diye bu guruptan överek söz ederlerdi.

Bunların şathiyeleri, tarikatların şathiyeleri gibi değildi. Tarikat şathiyeleri güldürücü sözler kullanırlardı ama bunlar güldürücü anlam vermezlerdi. Bu sözlerin her biri bir «Hikmet»e doğru giderdi. Mistik düşünceler bu gibi sözlerle sembolize edilerek manzum düzenlenirdi.

Bunların içinde en tanınmış olanlardan biri Yunus Emre'nin:

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü,
Bostan ısı kakıyüp der: «ne yersin
kozumu?»

Beytle başlayan şathiyesidir ki, bunu Şeyh Ni-yazi-i Mısri; (Ö. 1693) dayandığı mistik anlam-ları belirtmek üzere «Şerh» etmiştir.

Halk arasında görevlerini sürdüren bu Şettahlardan başka, yeni Kısasahları, Evliya Çelebi'de: «Adetlerinin seksen olduğunu, tahti revanlar üzerinde ellerinde çevkân, bellerinde mecmua-i fesahat ve belâgat üzere» dolaştıklarını överek anlatır. Bunlar da eski kıssahanların daha tarihî ve daha bilgililerinden başka kim-

Meddahlara gelince; olayları, geçmiş günle- rin hikâyelerini bunlardaki çeşitli insanları, onla- rın konuşmalarını, yaratıkları ve seslerini taklit ederek anlatan kimselere Meddah adı verilir- di (1).

Eski Kısasahlar, halk arasındaki önemini zamanla kayıp ederken taklitlerle hikâye anlat- mak işi meddahlara geçmişti.

Meddahlar; saraylarda, konaklarda, halk kahvehanelerinde çok el üstünde tutulurlardı. Omuzlarında büyük bir mendil, elinde bir baston bulunur, taklit ve hareketlerinde bunların yardı- mı olurdu.

Görevleri bakımından meddahların; taklit yeteneğinin kuvvetli zeki, bilgili, iyi konuşur, müzik bilgisinin yeterli ve sesinin güzel olması gerekirdi.

Meddahlar hikâyeye başlamadan önce aşağıdaki gibi düzeni bozuk şöyle beyitler söyler- lerd:

Söyledikçe sergüzeşti verir bize letâfet,
Dinleyinizi bendenizden hoş bir hikâyet.
Edeyim meclise bir kıssa beyan
Kıssadan hisse ala her ihvan.

Sonunda da anlattığı kıssadan alınacak hisseyi ortaya kordu.

Meddahlığa karşı zaman ilerledikçe ilgi ve sevgi artıyordu.

Yıldırım Bayazıt'tan bu yana ün almış med- dahlardan kimisi şunlardır:

Arap Nedim, Harman danası, Hacı kıssahan, Mustafa çelebi, Balaban, Ömer, Halil, Nakkaş Hasan, Çok yedi Reis, Eğlence, Küçük Ali Çelebi, Saçaklı zâde, Derviş Hasan, Hayalî, Tıflî Ahmet, Hamdî, Şekerci Salih, Hamza, Firuz, Pertevî, Ramazan, Derviş Mehmet, Zülüflü İbrahim, Derviş Kâmil.

Daha sonralara doğru; Sait ve Abdî beyler, küpeli Çavuş, Musâhip Hâtif efendi, Âşık Hasan, Emin, Tesbihçi oğlu Nuri, Ayvaz oğlu, Kız Ah- met, Yağcı, İzzet, Camcı İsmail, Şerif Çelebi, Muhsin bey, Borazan Tevfik, Aşkı, İsmet ve oğlu, Sürurî, Hakkî ve Tahsin'dir.

Tarihçi Naima ve Evliya Çelebi kıssahanlar- dan ve meddahlardan söz ettikleri gibi, «Mec- mua-i fevâit» ile «Güldeste-i Riyaz-ı irfan» da da meddahlar için bilgiler vardır.

XIII. Y. Y. dan başlayarak XV. Y. Y. da Ana- dolu'da genişlemiş bulunan edebiyat ve kültür hareketleriyle sanatçılar, nükteciler, şairler ve mesnevi tarzında hikâye yazarlar çoğalmış çe- nun yansuları halk edebiyatında da görülerek çe-

Zaman ilerledikçe halk hikâyeleri gelenek- lerle daha çok karışık durumda çoğalıyor ve an- latanlardan kimisi şair ve sazlı hikâyeciler, kimi- si de şair olmayan sazlı hikâyecilerdi. Her iki tip hikâyecilerin de iyi saz çalmaları, hafızalarının kuvvetli ve anlatışlarının çekici olması gerekir- di. Hikâyelerde olduğu gibi, halk arasında şiir- ler söylenirken sazın önemi çoktu. Halk saza o kadar alışkın idi ki, âşık ve şair denince, kesin olarak «sazı elinde, sözü dilinde» kimselerden başkası düşünülemezdi.

İzzet Molla (Ö. 1829): Şair denince halkın ne anladığını (Mihnetkeşan) adlı eserinde belirt- tiğine göre; Sünbülzâde Vehbi (Ö. 1790) Mani- sa'ya Kadı gidince çok saygı gösterilmiş, elüs- tünde tutulmuştu. Karaosmanlı'lardan Hacı Ömer'in bir akşam süzenlediği ziyâfete Sünbül- zadeyi de çağırılmışlar. Memleketin ileri gelenleri de orada imiş. Herkes Sünbülzâde'nin ağzına bakıyormuş. Bunu İzzet Molla şöyle anlatıyor:

Hitap eylemiş âna, Hacı Ömer,
Demiş Ey efendi-i sâhip hüner!
Eder senden erbab-ı meclis niyaz
Alıp destine sazını çal biraz.

Vehbi bu sözler karşısında:

Demiş: (Ey Ağa-yı misâfirnevaz!
Usul-ü diğerdır, dem-i söz üzâz.)

Ama Ömer Ağa sözünü sürdürerek:

Hitap eyleyip ana tekrar Ağa
Eder bu sözünde ısrar Ağa.
Demiş: (Sâziniz yok ise bizde var
Sadefkârı tanbure-i sim târ.)

İzzet Molla, Sünbülzâde'nin sözünü yalan diye almış ama, kendisi de Keşan'a 1823 te sürgün gidince, Keşan camii imamının böyle bir rica- sile karşılaştığını da anlatıyor:

Dedi: (Bir iki mah sabr eyledik
Dil-izâra sabrie cev eyledik.
İşittik ki siz şar-ı mâhsız
Maarif semavatında mâhsız.
Değil haddimiz gerçi çaldırma saz
Gönül bir iki nağme eyler niyaz.)

İmamın günlerce bu sözleri söylemesi üzerine, İzzet Molla sonunda şöyle demek zorunda kaldı:

Dedim: Betçe çıkmıştı âvâzımız
Stanbul'da terk eyledik sazımız.

Halk böyle düşünmekte çok haklı idi. Onun iç duygularını, özlemlerini anlayan ve anlatan saz şairlerinden başka kimseleri yoktu. Bu bir hata görülürse, bu; halkta değil, halkı görgü-

lerden yoksun bırakan ve küçümseyen aydınların Kalem Şairleri'nde idi.

Bir de; hikâyelere girmiş, Atasözleri arasın- da da yer almış «Hal ve vakti yerinde» olanlar için «Atı eğerli, tanburası telli» derler. Görülü- yor ki gönül yardımcısı olan sazdan, başka, at ve hele bir de it; bir âilenin, bir kahramanın en değerli yardımcılarından idi. «Küheylan at, sâdik it, sarı telle kepeç» denilen saz mutluluk belir- tilerinden idi.

Sazlı hikâyecilerin, şair olanları eldeki hi- kâyeleri süsleyip zenginleştirerek öne sürüyor, ya da yoktan hikâyeler kuruyor, bunun için de kurallar ve planlar «Yol ve erkân» ortaya dökü- yorlardı ki bunlardan biri de hikâyeye başlama- dan önce bir «pişrev», sonunda da bir «bağla- ma» düzenlemek idi.

«Üstad-ı ârifan ve hünermendan-ı sühandan şöyle derler ki; İnsan insana yük olmaz, can gövdeye mülk olmaz. Amma ki va'de gelmeyin- ce de kul ölmez. Bu çihana gelenin başı gailen- den kurtulmaz. Cihanda iyi kötü herkes nasibini almış, gâh ağlamış, gâh gülmüş, gâh güzellerle düşmüş kalkmış, gâh gam pazarında dert alıp mihnet satmış, diyarlar geşt-ü güzâr etmiş...»

Dedikten sonra, bunları söyleyen bir halk şairi ise kendisinden, değil de yalnız sazlı bir hi- kâye anlatıcısı ise başkasından aldığı bir öğüdü ya da fânî dünya işleri konusunda ve insanların durumu ve tutumu üzerinde yapılmış bir manzu- meyi söyler, ondan sonra da hikâyeye girer.

Böyle bir pişrevden sonra, Köroğlu hikâye- lerinden bir kolunun başında ve Köroğlu'nun ağ- zından söylenmiş olan bir giriş manzumesi aşağıya alındı:

İnsanın necâbet kendinde lâzım
Kim der ki koltukçu bazırgan olur?
Züğürdün eline bir fırsat geçse;
Kabartır kuyruğun ac arslan olur.

Karga bülbül olmaz konsa bir dala,
Er odur ki erden intikam ala,
Hızandan azmadır beş kuruş bula;
Mühür bende diyen Süleyman olur.

Şu serçeye bak şahine kin biçer,
Beygirin aklından kehanlık geçer,
Eğer gavga olsa daldaban kaçar;
Selâmeti bulsa kahraman olur.

Köroğlu der: Kurtulursam bu bentten
Rüstem âciz kaldı dünya fendinden,
Bir keçi selâmet kurtulsa kurttan;
Bakar boynuzuna gergedan olur.

Hikâye sona erince; eğer kadın - erkek sevgililer buluşmuşlarsa «Bağlama» şöyle olurdu:

«Ömürlerini zevk ve safa içinde geçirdiler, ama bu köhne dünya kimlere kaldı ki onlara da kala? Âkîbet onlar da dünya penceresinden baktı, öbür dünyaya aktı. Ancak bu yalan dünyada bir iyilik ettilerse o kaldı. Mevlâ cümle âşıklara rehmet eyleye».

Bir de dünyanın ve her şeyin fâniliğini gösteren nasihat yollu manzum bir şeyler söylemekle de hikâye bitirilirdi. Derviş Himmet'in şu şiiri onlardan biridir:

Ey âkıl gel uyan hâb-ı gafletten.
Ömrün geldi, geçti haberin var mı?
Bir haber aldın mı sır-ı Vahdetten?
Mürg-ü canın uçtu haberin var mı?

Dünyanın yükünü aldın boynuna,
Hiç ölüm korkusu gelmez aynına,
Felek bir kaç arşın bezden eğnine,
Yakasız don biçti haberin var mı?

Azığın hazır mı yola gitmeğe?
Döşeğin hazır mı varıp yatmaya?
Ejderler gibi dem çekip yutmaya,
Yerler ağzın açtı haberin var mı?

Derviş Himmet senden evvel gelenler,
Kimisi kul, kimi sultan olanlar,
«Dünya benim mülküm» diye bilenler,
Ecel câmin içti haberin var mı?

XVI. Y. Y. da Türk halk hikâyeciliği artık gelişme yoluna iyice girmiş bulunuyordu. Bu yüz yılda Anadolu'da yayılmaya başlayan Köroğlu hikâyeleri bu çağın ve geleceğin en kuvvetli kahramanlık hikâyelerinden oldu.

Bu halk hikâyelerinin de ana karakterine göre; ilgi çekici olması ve değer kazanabilmesi için, masallardakiler kadar olmasa bile yine doğa üstü olaylarla süslü olması istenirdi.

**

Hikâyelerde görülen tiplerden; başta; «Dem çeküp devran süren» padişahlar, şahlar, hanlar, beyler ve beyzâdeler, sevgililer ve âşıklar, «Eğri Hindî kılıcı bir indirirsem en büyük parçan kulağın kadar kalır» diyen «çatal yürek» kahramanlardan başka, akil öğreten, asık suratlı, çatık kaşlı, az konuşur ihtiyarlar vardı ki, bunların ağzından «dirhemle lâf dökülürken» durmadan çektiği çubukların dumanları; «fukara tandırı gibi

dikine çıkardı». Hele bunların içinde öyle çirkinleri, «öyle zırtullahları» bulunurdu ki, halk hikâyecilerinin anlatışına göre bunların: «dişleri sucu kazması, burunları dolmalık patlıcan, parmakları, tohumluk hıyar, dudakları papuç, kulakları yelpaze» gibi iken yine kendilerini beğenmekten geri durmazlardı. «Allah göstermesin, insan bunları görünce çift sitmasına tutulurdu».

Masallarda ve kimi hikâyelerde arada bir görülen korkunç bir Arap tipi de şöyle: «Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte. Dili manda ciğeri, ağzının içi pis kokan bir mağara, dişleri domuzdan büyük birer domuz dişi, gözleri kor ateş dolu büyük bir mankal».

Bunlardan başka ikinci planda görülmele beraber; önemli roller oynayan zeki, işbilir, olaylar gerektirirse güldürücü ve kandırıcı tipler de vardır ki, bunların önde gelenleri; köseler, keller, seyyah (gezgin) dervişler, keloğlanlar, koca karılar, sır tayaaları v.b... gibiler gelir.

Ana konular da: Kahramanlıklar, aşklar, kız kaçırılmalar, kıskançlıklar, para ve mal kavgaları gibiler...

Halk hikâyelerinde köseleri üçe ayırırlar: Sünbül köse, Seyrek köse, telâtini köse, Sünbül kösenin yalnız çenesinde tüy biter. Seyrek kösenin ise «Haram zâde tarlası gibi» yüzünün şurasında burasında tüyler vardır. Ama bir de telâtini köse vardır ki «yüzü davar postu gibidir». Bunların sakal yerinde tüy, çehresinde nur yoktur. «Bunların şerrine şeytanlar uğrasın».

Keller de yediye ayrılır: Armudî kel, Kırığı kel, nohudî kel, Ayâzi kel, Şimşiri kel, Terlik kel, Kablama kel'dir. «Ama bu kablama kel en kötüsüdür. Kirpikçe yukarı yüzü pul pul olur. Öne eğerek başını kaşırsa, zemheri kırığı gibi yüzünden ve başından kepekler dökülür. Her ne şeytanlık çıkarsa bu kablama kellerden çıkar».

«Seyyah dervişler» in de hikâyelerde büyük rolleri vardır. Bu dervişler şehirleri gezer, saraylara ve konaklara girer yamanacak kapı arar. Zenginlerden para sızdırma yollarını «tilki gibi» düşünür. Açık göz, zeki ve hazır cevap insanlardır. Çok hikâyelerde olduğu gibi, «Bir şehzâdeye, bir beyzâdeye bir kız tasviri götürür». Resmî alan, kızı âşik olur. Dervişe avuçlar dolu su para verilir ve: «Vay derviş babal sen buraya nereden düştün? hangi rüzgâr seni buralara attı? Bu can alıcı cellâdı nereden buldun?» de-

nince, derviş te: «oğlum, dervişe mekân sorulmaz. Onlar yelkovan çalısına benzer. Rüzgâr hangi yana eserse dervişte o yana döner» cevabını verir. Artık dervişe ikramlar başlar, sofralar kurulur. Sonunda pilâvı görünce «ağzı dört karış açılır, kaşıktır ki salar» ve «Silacı olur, gider».

Ama bundan sonra resmi alanın «Vay hali ne». «Tasvirini» aldığı kızı «Bir gönülden bin gönüle âşik olur» yol hazırlıkları başlar, kızı aramaya çıkar. Hikâye böylece kurulur, olaylar sürer, gider...

Çünkü, derviş o toy âşık demiştir ki: «Bu tasvir Hint padişahının, Çinimâçin kralının kızıdır» ya da, öyle sarp yerler söyler ki; «Günbatır'da dağının arkasında tepedeki kalenin içinde oturan beyin kızıdır. Ama çok tedbirli olmak gerek. Ellerinde yalın kılıç öyle bekçileri var ki nazûbillah bıyıklarından adam asılır, fincan gibi gözlerinden ateşler dökülür. Ama ne yaparsan yap, bir yolunu bul, o kızı ele geçir».

Keloğlan'a gelince; Halk hikâyelerinin konularındaki olaylarda karakter değiştiren, kurnaz, aptal, hileci, saf, korkak, cesur... gibi birbirine ters nitelikler taşıyan bir kişidir. İnandırma yönü ve sempatisi kuvvetlidir. Gerektiğinde kolaylıkla inandırır, kendini sevdiren. İnsanlara kızdığı azdır. Kıyafeti ve konuşması güldürücüdür. Özellikle yaşlılara acır ve yardımcı gibi görünür. Ama aldattığı da çok olur. İşleri, güçleri «Tilki fendî» kurmaktır.

**

Hikâyelerde geçen tiplerden oldukça söz edildi. Sevgililere gelince; hikâyelerdeki güzel için; seyyah dervişlerin, âşıkların ve âşik saz şairlerinin yaptıkları benzetmeler içinde hemen hepsi güzeldir, denilebilir. Her ne kadar şehir halk şairleri içinde, aydın şairlerin yaptıkları benzetmelere özenenler olmuşsa da, bunların dışında hiç Divan etkisine kapılmayarak güzel benzetmeler yapmış olanlar da vardır. Bunlardan bir kaç örnek olarak aşağıya alındı:

Göğüs: Hünkâr yaylası, zemzem pınarı, gül otağı.

Vücut: Nur topu, fındık altını, yayla çiçeği, yüzük taşı.

Boy, endam: Tûbâ Gazı, Karaman högeçi.
Yüz, yanak, dudak: Bedirlenmiş ay, nar tâ-

nesi, kızı! elma, katmer gül.
Ten: Sırma gümüşü.
Tırnak: Acem kılıcı.
Topuk: Sabun kalıbı.
Saç: Kara yılan.
Kirpik: Tabanca.

*

**

Hikâyelerden başka bir de masallar vardır ki; Halk arasında söylenen bu masalların da başlamlarile bağlamalarından kısaca söz edilecektir. Bunların halk arasında «Mesel» denilen daha küçükleri de vardır. Masallarda, halk hikâyelerinden daha çok gerçek üstü olaylar, ölçülere sığmayacak kadar taşkın büyütme yer alır. Masalların da hikâyelerde olduğu gibi «Başlama» ve «bağlama»ları bulunur:

«Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cin padişahı oynar: çinçin hamam içinde...» ve «Deve tellâl iken, horoz imam iken, sinek yağ tüccarı iken...» çeşitli başlamlardan sonra masalçı şöyle de söyler:

Masallar başlayınca,
Dinlemez hatır matır,
Bakalım sonu nedir?
Ya kırk katır, ya satır.

«Mesel» diye anlatılanlarda, şöyle bilmece gibi düzenlenmiş başlamlar bulunur:

Mesel, mesel metlendi,
İki sıçan etlendi.
Kurbağa kanatlandı;
Sefere niyetlendi.

«Mesel»i anlatan sonunda da şöyle der:

Mesel dedim (he) dedim,
Ben sizlere ne dedim?
Sözlerim yalan ise;
Sen doğruyu(de) dedim.

İşte bunlar gibi, birbirine bağlanmış, yanyana dizilmiş, ses uyumları bulunan, ama bir anlam taşımayan, mizaha da kayan sözler ve deyimler arka arkaya dizilir, gider...

(1) Meddahların anlattıkları hikâyelerde Arap'lar: «Makame: makama gelme, toplanma» derler. İranlılar da bu hikâyeleri anlatanlara Arapçadan alarak «Nakkal: nakl eden, hikâye söyleyen» derlerdi ki, Türklerden de bu sözleri kullananlar olmuştur.

HALKBİLİMCİ HÂDİ ZARİF

Yazan : M. Kemal ÖZERGİN

Batı Türkistan'da Halkbilimi alanının yüzyılda başta gelen bilginlerinden biri ve hatta bir öncüsü Prof. Dr. Hâdi Zarif'dir. Onu bu dereceye, halkbilimi kuruluşlarındaki değerli hizmetleri, ülkesindeki mühim araştırma, derleme ve incelemeleri, yüksek öğretimdeki hocalığı ile bilim alanında kendine özgü araştırma tarzı yükseltmiştir. Halkbilimci Hâdi Zarif'in bu nitelikleriyle Özbekistan'da folklor ve etnografya çalışmalarının çağdaş kurucusu, yayıcısı ve geliştiricisi olduğu artık herkesce kabul ediliyor.

HAYATI

Özbek Türkleri'nden olan Hâdi Zarif (rusça serlerde: Khâdi Tillayeviç Zarifov), 20 Mart 1905 günü dünyaya geldi. Babası çevrenin seviyenin bir tabibi idi. O yıllarda devleti yıkılışa götüren bir ortama düşmüş bulunan Rus Çarlığına baştanbaşa düzensizlik ve bunalım sarmıştı. Aileinin ilkin eski tarz öğretim yapan bir mektebe girdiği küçük Hâdi'yi, çok geçmeden «usul-i cedid (özb: yângi usul)» mekteplerinden birine gönderdiler. Hâdi Zarif böylece daha başlangıçtan okumak fırsatını elde etti. Daha sonra, 18 yaşında bir genç iken gittiği Bakû'da, Muallimler emineri'nde dört yıl öğrenim gördü (1923-26).

1917 Rus ihtilâli'nin bıraktığı ağır yıkıntıdan kendini toparlamaya çalışan Hâdi Zarif'in de onu, Özbekistan Halk Maarifi Komiserliği'nin bilim merkezi sayılan «Özbekler'i öğrenme heyeti»nde bilim uzmanlığına ve Devlet Bilim Şurası bünyesinde maarif bölümü müdürlüğüne getirdiler (1926-27). Genç Hâdi Zarif, iki yıl da yine orada Etnografya, Folklor ve Arkeoloji şubesi'nin teşkilâtlanmasında ve rehberliğinde çalıştı (1928-30). Onu daha sonra, kısa bir süre için, müze işlerinde görüyoruz. Özbekistan Merkez müzesi'ndeki devrim tarihi bölümünde müdürlük yaptığı (1929-31) sıralarda, bir ara Sovyetler Birliği Merkez müzesi (Moskova)'nin bilim uzmanlığında (1930-31) da bulunmuştur.

Daha yirmialtı yaşlarından itibaren Hâdi Zarif artık Halkbilimi alanının merkez kuruluşlarındaki yüksek orunlarda vazifelendirilmeye başlandı. 1931 yılında Özbekistan Medeni kuruluşu bilim araştırma enstitüsü'ndeki Etnografya seksiyonunun başkanlığına getirildi. Dört yıl sonra, 1934 yılında ise, Özbekistan Fânlar Akademiyası

müdürü oldu. Bu değerli halkbilimci artık asil yerini bularak, ölümüne dek millî kültür hizmetinin de orada kalacaktır. Hâdi Zarif, Halkbilimi'nin çeşitli dallarında daha önceleri başlattığı bölge araştırma ve derlemelerine işte bu yıllardan ağırlık vererek, zengin malzeme toplamaya girişmiştir. Yine bu yıllar içinde ara vazifeler olarak, Ali-şir Nevâyî Beg adına kurulmuş edebiyat müzesinin umum müdürlüğünde (1939-56), Doğu Elyazmaları (Şarkiyât) Enstitüsü umum müdür yardımcılığında (1943-44), Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün umum müdürlüğünde (1944-48), daha sonra bu Enstitü'nün umum müdür yardımcılığında (1955-62) bulundu.

Halk bilimi kuruluşlarındaki bu vazifelerinden başka Hâdi Zarif, bir öğretici ve rehber olarak, Taşkent'deki Pedagoji Enstitüsü'nde ve Taşkent Devlet Üniversitesi'nde uzun yıllar verdiği dersler ile de pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Bu yönde çalışmalar dolayısıyla «dilbilim doktoru» ünvanını ancak 1965 yılında kazandı. Hâdi Zarif, iki yıl sonra da, üniversite profesörlüğüne yükseltildi (1967). Yine 1967 yılında ona, «Özbekistan'da hizmet körsetgen fen erbâbi» ünvanı verilmiştir.

Bilim çalışmalarında ise, onun bir kaç yüksek heyetin içinde yer aldığını görüyoruz. Ali-şir Nevâyî Beg'in eserlerini ülkede tanıtmak üzere kurulan heyetin bilim kâtibliğini (sekreterliğini) Hâdi Zarif uzun yıllar başarıyla yürüttü (1957-1972). Bu heyetin çalışmalarıyla büyük edebiyatçının bütün eserleri topluca yeniden bastırılmaktadır. Daha sonra da, Akademi'nin Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde kurulan «Özbek Sovyet Ensiklopediyası» bölümünün başkanlığında bulundu (1965-68). Ömürünün sonuna değin de bu ansiklopedinin Baş Tahrir Heyeti üyesi kaldı.

Genç yaşlardan beri millî kültür yolunda yoğun çalışmalarda bulunmuş olan Prof. Dr. Hâdi Zarif, 67 yaşında iken, 13 Ocak 1972 günü Taşkent'te öldü ve orada gömüldü. Mühim çalışmalarıyla milletine gerçekten büyük hizmette bulunan bu değerli halkbilimci, ömrünün son yıllarında, bir kaç kez nişan ve madalya ile şereflendirilmiştir.

ÇALIŞMALARI

Hâdi Zarif'in Halkbilimi alanındaki çalışmaları, idareciliği, araştırmacılığı ve öğreticiliği gibi üç ayrı kesimde ele alınabilir. Bulun-

ARAŞTIRMALARI

duğu yukarıda gösterilen vazifelerde idareci Hâdi Zarif, ülkesinin başta gelen Halkbilimi kuruluşlarında kurucu, teşkilâtlandırıcı, geliştirici olarak büyük hizmetler görmüş ve bu bilim dalının orada köklü yerleşmesini sağlamıştır.

Bunun yanı sıra yine bu alanda bir bilim adamı olarak da ülkesi çapında araştırma, derleme ve incelemelere giriştiğini biliyoruz. Onun bu çalışmalarının ise bir kaç yönlü olduğu görülmektedir. Hâdi Zarif, Halkbilimi alanında folklor ve etnografya araştırmalarında; Dilbilim alanında bölge ağzlarının tesbiti ve özbek türkçesi sözlüğünün hazırlanması çalışmalarında; Edebiyat alanında Özbek edebiyatı tarihinin yazılmasında; Arkeoloji alanında yerüstü kalıntılarının derlenmesinde geniş ölçüde çalıştı ve ortak araştırmalara katıldı.

Ülkesinde halk şairlerinin yaşadığı yöreleri gezerek, Abdullah Nuralioğlu, Nurmân Abduvâ-yoglu, Fâzıl Yoldaşoğlu, Hâlyâr Abdukerimoğlu, Ergâş Cumanbülbüloğlu, Ahmed Bahşı ve Bala Bahşı gibi ünlü halk bahşlarından geniş ölçüde derlemeler yaptı. Onların dağıtıcılığındaki Türkistan'ın usta-şagirt zinciriyle aktarılagelen ve halk önünde temsil edilen eski destanlarını yazıp tesbit etti. Alpamış destanı kollarından biri olan «Yâdgâr» adlı yiğitlik destanı (1937, Fâzıl Yoldaşoğlu) onlardan biridir (basımı : 1956, 1957). Adı geçen halk şairlerini, bahşıları ülke çapında tanıtıp, eserlerini yayan da odur. Hâdi Zarif, Semerkant'ın kuzeyindeki Korgan ve doğusundaki Bulungur yörelerinde yaptığı dikkatli araştırmalar sonunda, bahşılıkların önde gelen bu iki merkezinde kendi aralarında kalmış usta-şagird şeceresini de düzenleyip ortaya çıkarmıştır. Bu iki şecere şimdi Özbekistan Fânlar Akademiyası'nın Ali-şir Nevâyî Beg adındaki edebiyat müzesinde saklanmaktadır.

Değerli halkbilimci bu destanlardan başka, halk edebiyatının atasözü (özb: mâkal), hikâye (özb: ertäk), koşma (özb: koşık) vb gibi çeşitli türlerinden pek çok metin derledi. Bunlarla aynı zamanda Batı Türkistan türkçesi ağzları için mühim malzeme de kazandırmış oluyordu.

Hâdi Zarif millî kültür yolunda, bir yandan halk arasında derlemeler yaparken, öte yandan ağızdan aktarılagelmüş bu eserlerin yayımlanmasını da sağladı. Bunun için «Özbek khalk icâdi» adı verilen koca külliyyatın hazırlanmasında ve basılmasında büyük fedâkârlıkla çalıştı. Büyük boyda 35 cilt tutan bu külliyyat başta gelen ne-

men bütün halk destanları ile müzik folklorunu içine almaktadır. Hâdi Zarif yıllarca ağızlardan derlediği Türkistan yiğitlik destanlarını tasnif ve inceleyerek hazırladığı asil büyük eserini neden-se, Türkbilimde çalışması bulunmayan Prof. Viktor Maksimoviç Jirmunskiy (1891-1971) ile paylaşma durumunda kalmıştır.

Giriştiği incelemelerde Halkbilimin mühim noktalarına eğilen Hâdi Zarif'in ele aldığı meseleler arasında bahşılık sanatı, halk şairlerinin hal tercümeleri ve ortaya koyduğu eserler, onların dağıtıcılığındaki yiğitlik konulu destansı şiirler, bunlardaki ana tema ve bedii muhtevâ, Özbek yiğitlik destanlarında karşılaşılan çeşitli unsurlar, Türkistan Halkbilimciliği'nin köklü gelişme yolları ve bunun programlara bağlanması vb gibi konular başta geliyor.

Hâdi Zarif, sözlü malzeme derlerken, tarihî kalıntıların da müzelere verilmesini sağladı. Böylece geçmişten kalma bir çok belge, güç bulunur eşyalar, edebiyat hatıraları, yâdnâmeler gibi etnografya malzemesi de kazanıldı.

Uzun yıllar hocalık da yapan Hâdi Zarif'in yüksek öğretimde verdiği dersler ile ülkesinin gençlerini yetiştirirken, aynı zamanda millî kültürün bu temel kesiminde bilinçlendirdiğinde şüphe yoktur.

Hâdi Zarif'in bu üç kesimdeki çalışmaları sırasında oluşturup geliştirdiği mühim bir eseri de, kendi araştırma-inceleme tarzını bütün Türkistan Halkbilimi araştırmalarında bir mektep halinde ortaya koymasındadır. Onun bu çalışma usulü, bir çok genci bilim yolunda yetiştirdiği gibi, bundan sonra da yararlı olmaya devam edecektir.

Ömrü boyunca milletin öz değerlerini yenden kazanma yolunda çalışan Hâdi Zarif, günlük siyasetin çukurlarına düşmeden başarıyla yürüdü. Batı Türkistan'da daha çok Özbek Türkleri arasında yüzyılların olgunlaştırdığı millî kültürün köklü unsurlarına sahip Halkbilimi alanında yaptığı bu çalışmalar ile Prof. Dr. Hâdi Zarif'in çağımız bilimine değerli katkılarda bulunduğu ve Türk kültürüne büyük hizmetler verdiği muhakkaktır.

ESERLERİ

Halkbilimindeki çalışmaları daha çok idareci, öğretici ve derleyici olarak görülen Prof. Dr. Hâdi Zarif'in eserleri pek fazla değildir. Bununla birlikte onun kitap ve makalelerinin hepsini, gerekli yayımlar Türkiye'de bulunmadığından do-

EKİNÖZÜ ÇOCUK OYUNLARI

Yazan : M. Sabri KOZ

Ekinözü Kasabası Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesine bağlıdır. Beldenin durumuyla ilgili cısa bilgiler daha önce sıralanmıştı (1). Burada yalnız konu ile ilgili açıklamalar bulunacaktır.

Derlemenin yöntemi, zamanı ve yapıldığı ortam ayrıntılara inebilmeyi engellemiştir. Bu yüzden Ekinözü'de çocukların oynadıkları oyunlardan birçoğunun sadece adını, az sayıda olanının da kısaca nasıl oynandığını verebileceğim. Oyun adlarının ve nasıl oynadıklarıyla ilgili bilgilerin denetlenmesi mümkün olmamıştır. Bu yüzden derleme eksik ve az güvenilir olmaktan kendini kurtaramamaktadır. Ama bu kadarlığıyla da yararı olmayacak diye bir şey yoktur.

Oyunlar arasında çocukların öğretmenlerinden öğrendikleri de vardır. Bunların ülkemizde yaygın olan adları yerine yörede değişik adlandırılmalar ya da adlandırılmalar az çok değişiklikler göze çarpar.

Oyunların kimisinin nasıl oynandığı kendileriyle ilgili notta kısaca açıklanmıştır. Bunlar

layı, tesbit edemedim. Bu değerli halkbilimcinin üç kitabını burada verebileceğim :

(1) Lûgat khâm termin toplavçılarga kollama Taşkent 1934.

[Halk ağzından söz derleme için hazırlanmış bir kılavuzdur.]

(2) Uzbekskiy narodniy geroičeskiy épos. Moskva 1947. 520 sa.

[V. M. Jirmunsky ile birlikte. Özbek yiğitlik destanlarını ele alan bu eser, alanında henüz tek kalmış değerli bir kaynaktır.]

T a n ı t m a l a r :

S. V. : «Obsujdenie knigi uzbekskiy narodniy geroičeskiy épos» Sovetskaya Etnografiya, II (Moskva 1949). 177-179. sa.

V. Sokolov : «Uzbekskiy narodniy geroičeskiy épos». Sovetskaya Etnografiya, II (Moskva 1949). 226-229. sa.

(3) Fâzılilar fazileti. Taşkent 1969.

HAKKINDA

Ölümünden dört yıl önce Prof. Dr. Hâdi Zarif hakkında bir eser yayımlanmıştır. Onun hayatını ve çalışmalarını geniş ölçüde tanıtan o eseri, ne yazık ki, elde edemedim ve bu yazımda kullanamadım. Anılan kitap şudur:

T. Mirzayev-: Khâdi Zarif. Âdâbiy portret.

güvenilir olmamakla birlikte, açıklık getirebilir düşüncesiyle verilmiştir.

Derlemede yardımcı olan Ekinözü Ortaokulu 1972-1973 öğretim yılı öğrencilerine teşekkür etmek benim için bir borçtur, burada yerine getiriyorum.

Çocuk Oyunlarının Listesi :

1. Abıdanya (2)
2. Al Satarım, Bal Satarım
3. Alaf Oyunu
4. Ara Geçme
5. Bilya
6. Çelik
7. Çıldırık (3)
8. Çoban Çeliği
9. Çotul Eşşek
10. Çöğürdüm Eşşek (?)
11. Deldele
12. Demirci-Kömürcü
13. Dombil (Tombil)
14. Dönmeç
15. Esir Almaca
16. Farfara filli (4)
17. Gabak Gabak
18. Gâvir Kalası
19. Gemik Getti Takır Tukur (5)
20. Gıt Gıt Naciye
21. Göz Bağlamac
22. Gurrük Oyunu
23. Hacı Baba Nerdesin?
24. Hapban
25. Jandarma-Kaçak
26. Kellem Kekic
27. Kertemkele
28. Kız Kaçırnak
29. Kiprit Oyunu
30. Kuyu
31. Lödük (Löttük)
32. Maliç (Molliç)
33. Mendil Kaçırma
34. Menekşe
35. Nici (6)
36. Saklanbaç
37. Salgara
38. Sülenke
39. Süt Pişti
40. Taştımta (7)

ARAŞTIRMALARI

41. Tavşan Kaçtı, Tazı Ulaştı
42. Tıp
43. Tuzlu
44. Yerden Yüksek
45. Zıldır Zıp (8)

(1) Ekinözü Folkloru konulu derlemeler zaman zaman dergi sayfalarına çıkabilme olanağı bulmaktadır. Bunlardan birkaç masal Türk Folklor Kurumu yayıncısı olarak 30 sayı çıkmış bulunan Folklor dergisinde yayınlanmıştır. (Bkz. 25, 26, 27. sayılar/Mayıs, Haziran, Temmuz - 1972.)

Oyun Tekerlemeleri, TFA. I (301. sayı, Ağustos 1974 - II (312. Sayı, Temmuz 1975.)

Bu kasabadan derlediğim ağıtlardan üçünü de Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yılıhi 1975 te yayınladım. (Bkz. Elbistan Ve Adana Yöresinden Ağıtlar).

(2) «Abıdanya»: Adının nereden geldiği bilinmemektedir. Ab-ı derya tamlamasının bozulmuş biçimi olabilir. Bu oyunu oynarken çocukların bir avuç çöp alarak ebe seçimi için birinin avcundan bu çöpleri çektikleri, en kısa olanını kim çekerse ebe olduğu tesbit edilebilmiştir. Ebenin yere yattığı, ötekilerin de «Abıdanya, asmanyay» diyerek hoptadıkları saptanabilmiştir.

(3) «Çıldırık»: Sözcüğün kökeni üstüne herhangi bir kesin yorum yapamıyorum. Bir kuş sesini taklit esasına dayanabilir. Oynanış şekli kısaca şöyledir:

Bir kala (kale) seçilir. Bu herhangi bir duvar dibini, ağaç kütüğü yerli kaya, yada taş olabilir. Üç-dört çocuk bu kale denilen yerde kalır. 3-4 çocuk da kaçar. Kaçanlardan bir kalede bırakılır. Kalede kalanlardan bir çocuk saklananları aramaya çıkınca, saklanan tarafın kalede kalan üyesi de o çocukla birlikte aramaya katılır. Arkadaşı nereye giderse yüksek sesle «Eşlerim burdayık... Eşlerim burdayık... Falancanın damının dibinde... Filancanın avlısında...» diyerek bağıırır. Arama işi sürerken saklananlar arayanın kaleden uzaklaştığını sezince koşar gelir kalede kalanları yumruklarlar. Oyunun asıl zevkli yanı burasıdır. Kaledekiler «Çıldırık... Çıldırık...» diye bağıırarak arkadaşlarına bu durumu haber verirler. Aramaya çıkan çocuk gelmeden bu taraftan kaledekileri yumruklamaya gelenler hızla kaçıp tekrar gizlenirler. Oyun böylece arananların yakalanmasına kadar sürer. Genellikle geceleri oynanan bu oyun çok zevkli olur. Çocuklar ve biraz da yeni yeni genç olanlar bunu çok severler.

(4) «Farfara filli»: Sözcüğün anlamını bilemiyorum. Oynanış biçimi kısaca şöyle:

Önce çocuklardan biri gözünü kapatarak halka olmuş öteki çocukların ortasına alınır. Halkadakiler o gözünü açmadan içlerinden gizlice bir ebe seçerler. Gözü kapalı olan bu ebevi bulabilirse yerine bulunduğu çocuk geçer. Oyun böylece sürer. Bulamazsa bulana kadar ebellikte kalır.

(5) «Gemik getti takır tukur»: Üçer dönder çocuk karşılıklı eşleşirler. Bu guruplardan birinin adı Demir ötekinin adı Kömür olur. İçlerinden biri ötekilerin gözleri kapalı iken bir kemiği meydanlığa atar. Kemiği oyuncular tarafından aranmaya başlar. Hangi taraf bulduysa... Demir kömüre ya da Kömür Demire binsin diyerek kemiği bulanlar ötekilerin sırtına binerek kale olarak seçtikleri yere kadar gelirler. Bazan bu oyunda Zencirli ve Kılıçlı gibi gurup adlarının da kullanıldığı, sırta binme yerine sırta yumrukurma eyleminin yapıldığı da olur.

(6) «Nici»: Sözcüğün anlamını bulamadım. Oyun şöyle: Birbiri ucuna ulanmış altı tane kare çizilir toprağa. Oyun oynayan iki kişiden biri (Kurada kime çıktıysa) bir yassı taşı ayağı ile sekmeden, yere basmadan karelerin altısını birden gezdirebilir. Belli bir sayıya kim önce varınca yani kimin kaması önce biterse o kocak, oyunu kazanır. Kama sayıları belli eden çöp, taş ya da başka bir şey olabilir.

(7) «Tastımta»: Yedi sekiz ya da daha fazla çocuk eşit sayıda eşleşerek oynarlar. Önceden bir kale saptanır. Bir gurup kaleden uzaklaşır. Ötekiler de ellerine iki taş alıp taşları birbirlerine vurarak «Tastım ta... Ta ta... Kildi de var... Peri yok...» diyerek kaleden uzaklaşırlar. Amaçları saklananları aramaktır. Saklananlar belli bir ezgi ile söylenen bu sözleri söyleyen guruba mensup çocuklar kaleden uzaklaştılar mı birden yerlerinden çıkarlar ve kendilerini arayanları tutabilirlerse kaleye kadar sırtlarına binerler. Bazan sırta binme yerine kaleye kadar yumrukurma biçiminde de oynanır.

(8) «Zıldır Zıp»: Oyunun adı ses öykünmesine dayansa gerek. Kesinlik taşımamak birlikte bu saptamaya şimdilik ekleyecek bir şey yok. Oynanış biçimi: Bir ebe seçilir. Ötekilerin karşısına geçen bu ebe «Zıldır» dedi mi hepsi yatar, «Zıp» dedi mi hepsi kalkar. Bu yatıp kalkma işi öyle hızlı olur ki bazan yanılanlar olur. Ebe yanılanları oyundan çıkarır ve sonuna kadar sürüp gider.

1979 Çocuk Yılı Dolayısıyla ve Çocuklara Yardım Sembolü :

ANADOLU'LU NOEL BABA

Yazan : Steven E. HEGAARD

Dr. Hegaard, Book News dergisinin başyazarıdır. Çeşitli vesilelerle birkaç yılını Türkiye'de geçirmiş Türk dilleri ve Türk dil bilimi üzerinde master derecesine sahip olan Dr. Steven E. Hegaard Columbia Üniversitesinde Prof. Karl H. Menges'in yanında çalışmış, doktora yapmıştır.

Bazı batı dillerinin çok az da olsa Türk diline sızması, İstanbul veya Beyrut sokaklarında olağan bir kimsenin yepyeni Amerikan arabalarına ve hemen her sinemada oynatılan Avrupa ve Amerikan filmlerine rastlayışı; batı dünyasının Orta-Doğu'daki etkilerini kolaylıkla hissettirmektedir. Ancak bu bölge dillerinin, kültürünün ve geleneklerinin de bizler üzerinde etkileri mevcut olup bunları bu derece kolaylıkla örnek maalesef mümkün olamamaktadır. Nitekim bunlardan bir tanesi aşağıda takdim edilecek olan ve men'şei Anadolu'nun bir bölgesine dayanan Noel Baba geleneğidir.

Noel Baba geleneği günümüzde gerçekten 19. yüzyılda yaşayan Saint Nicholas'ın hayata dair hikâyelere bağlanır. Küçük Asya'nın üney kesiminde eski Lycia (Muğla havalisinin eski ismi) nin başlıca şehirlerinden biri olan Myra'nın piskoposu olarak bilinir. Bu dağlık kıyı bölgesi 1. yüzyılda Romalılar tarafından kazanılmış, hristiyanların baskı altında tutuldukları, imparator Diocletain devrinde Nicholas tutuklanmış, (303) ancak 305 te Diocletain ve Maximian'ın tahttan çekilmesi sonucu Constantine tarafından serbest bırakılmıştır.

Nicholas giderek Rusya'yı, çocukları, genelikle gençleri (şüphesiz geçmişin öğrencileri bu günkü üniversite gençliğinden çok fakir duruma idiler), iş adamlarını, denizcileri, yolcuları ve hattâ hırsız ve eşkiyaları dahi himaye ettiği farzlanan bir aziz olarak kabul edilmiştir.

Mamafih bugün çoğu memleketlerde yılbaşı çşamaları aslında çocukları hediyelerle sevindiren cakkanlı bir ihtiyaç olarak telâkki edilir. Bu det belki de onun hayatını kuşatan olaylar ve asallardan doğmuştur. Nicholas'ın ne zengin ve ne de fakirler gibi malî problemleri yoktur. Onun emsalsiz kişiliği, can yoldaşı bir insan uşu ile ilgilidir. Bilhassa gençlere karşı sematik ve ekseriyetle onların yardımlarına koşar. ununla beraber engin bir tevazu içinde kendinin bir velinimet olarak düşünülmesini asla

Saint Nicholas bir gün, kötü ruhlu bir hancı tarafından gaddarca kaltetilen birkaç genci kurtarmıştı. Son derece kaba bir tarzda gençlere; onları keseceğini ve geniş bir teknenin içerisinde tıpkı domuz eti gibi tuzlayıp salamura yapacağını söylediği zaman Nicholas bundan haberdar olmuş ve kötü ruhlu ev sahibinin arzusu hilâfına gençler bir anda kendilerinin dışarıda bulmuşlardı. İnanıldığı gibi her işte mucizeler yaratmak azizin kudreti dahilindeydi. Banyo teknesi üzerinde istavroz çıkarılması bu hikâyenin bir mahsûlüdür. Tuzlu banyolarından dışarı fırlayan çocuklar bütünü ile hayatlarına yeniden kavuşmuşlardı.

Bir diğer hikâye Noel Baba geleneğinin biza-tihi kendisi ile alakalıdır. Nicholas'ın yerlisi bulunduğu Lycia'nın kıyı şehri Patara'da bütün servetini kaybeden bir asılzadenin üç güzel kızı geçimini güçlkle sağlayan ailenin durumunu nasıl düzeltilebilecekleri konusunda kendi aralarında tartışmaktadırlar. Her üçü de evlenme çağında olmalarına rağmen babaları bir tekine dahi drahoma verecek kudrette değildir. Büyük kızı, ailenin hiç olmazsa geri kalan fertlerini bu kötü durumdan kurtarmak için kendisinin esir pazarında satılmasını teklif eder. Diğerleri babalarının gözbebeği olan ablalarının bu şekilde satılmasına razı olmazlar, fakat ablaları kardeşlerine çok tecrübesiz ve genç olduklarını söyleyerek teklifinde ısrar eder. Devam eden ve âdeta evin pencerelerinden dışarıya akseden bu tartışmayı tesadüfen oradan geçen Nicholas duyar. Durumları ile ilgilenerek probleme bir çözüm yolu arar. Ailenin itibarına çok düşkün ve o derece de mütevazî olduğunu anlar. Direkt olarak yaklaşip bir yardım teklif etmeyi uygun bulmaz. Fakat sonunda işin ideal seyrinin nasıl olacağı aklına gelir. Nicholas Aralık ayının soğuk bir gecesinde zavallı asılzadenin evine yaklaşır. Asılzade tek başına oturmuş sessiz - sessiz ağlamaktadır, uzun koltuğundan çabucak çekip çıkardığı bir torba altını pencere kenarından alarak bah-tısız babanın oturduğu odanın ortasına fırlatır. Bir saat sonra o torbadan altınlar aktırarak odanın

ARAŞTIRMALARI

yılır, Nicholas, büyük bir şaşkınlık içinde bunları seyreden babayı terk ederek geldiği gibi gene sessizce uzaklaşır. Gürültüye uyanan kızları koşarak odaya girdiklerinde babalarını eriyip giden mumun ışığında parıldayan altınları seyreder halde bulurlar. Bir süre sonra altınları sayarlar; o zaman bunun ancak bir kişilik drahoma olabileceği ve artık birisinin evlenebileceği kararına varırlar.

İyi kalbli Nicholas yaptığı yardımdan dolayı bir süre mes'uttur. Ancak yapılan yardımın sadece bir kızın evlenmesine yeteceğini düşünerek yeniden üzülmeye başlar. Tekrar geri dönerek, 2. kızı evlenmesi için aynı şekilde bir torba altın daha fırlatır. 3. üncü seferinde daha büyükçe bir torbayı içeri atacağı zaman geniş kolluğu parmaklığa takılır. Kurtulmaya uğraşırken asılzade velinimetinin kim olduğunu öğrenmek ve teşekkürlerini bildirmek üzere evden dışarı fırlar. Ancak Nicholas hiç birşey konuşmadığı gibi yüzünü de hatâsı ile gizler. Nihayet kendini kurtararak, uzaklaşır.

Noel Baba hakkında anlatılan pek çok hikâyeler yukarıdakilerin benzerleri olup, Nicholas'ın hayatını kuşatan efsanevi olay kabilinden masalların akisleridir. O aslında herşeyin, değişik grupların aziz mertebesindeki velinimeti olarak bilinir. Bununla beraber daha çok gençlerin, masumların ve talihsizlerin yardımcısidir.

Talihsizlik ve yoksulluk, gençlik ve masumluk; bunların hepsi asılzadenin kızları ve kötü ruhlu hancı olayların da mevcuttur. Saint Nicholas'ın hikâyelerinde onun arzusunun mutlak surette tahakkuk ettiği görülmektedir. Bir çok memleketlerde anlatılan bunlar ve bunlara benzer hikâyeler onun kat'iyetle eski Lycia'nın Myra'sında yaşadığını göstermektedir.

Bir zamanlar Roma İmparatorluğunun bir eyaleti olan bu bölge Türkiye'de Antalya yakınlarındadır. Senelerin su baskınları neticesinde kısmen kum tabakalarının altında kalan Saint Nicholas Kilisesi Demre (eski Myra) de hâlâ ayakta. Pekçoğu binlerce yıl önce çalınan azize ait tarihî mukaddes emanetlerin arta kalanları bugün Antalya müzesindedir.

Bu mukaddes emanetlerin büyük kısmının İtalya'nın Bari şehrinde San Nicola Kilisesinde olduğu tahmin edilmektedir. İtalyanlara göre, 1084 yılında Bari denizcileri bunları Myra'dan

Bari'ye taşımış ve 1089 ilâ 1197 yılları arasında korunmaları için bu kilise yaptırılmıştır.

Bugün Noel Baba olarak bilinen azizin vatanı olan Anadolu'dan koparılarak Batıya nasıl maledildiği, âdetlerinin ne gibi değişikliklere uğradığını kesin olarak tahmin ve mütalâa etmek ilgi çekici bir konudur. Bilinen birşey varsa o da mukaddes emanetlerin Bari'ye taşınmasından kısa süre sonra bir Nicholas gününün tesis edildiğidir. Her yıl temsilci olarak piskopos seçilen bir çocuk 6 Aralıktan 28 Aralığa kadar devam eden şenlikler süresince asıl piskoposun bütün sorumluluklarını taşırdı. Belki de bu törenler yılbaşı ile Saint Nicholas'ın hayatını irtibatlandırılan ilk törenlerdir.

Mamafih bugün Noel Baba ile ilgili geleneklerin ne zaman ve nasıl meydana geldiği hakkında ufak tefek başka emâreler de mevcuttur. Muhakkak ki eski inanışlar çerçevesinde pek çok olaylar Saint Nicholas'a izafeten batıya geçmiştir. Birçok kuzey memleketlerinde yılbaşı geceleri cin ve şeytanların dışarı da dolaştıklarından şüphe edilir. Ancak bunlar, batıl itikatlar ve çok eski zamanlardan kalma putperest inanışların neticeleridir.

Noel Baba geleneğinin doğuş yeri olarak bilinen bugünkü modern Türkiye'de Saint Nicholas'tan kalma hediye verme usûlü aynıyle, çoğunlukla İstanbul'da olmak üzere hristiyan halk arasında olduğu gibi Türkler arasında da sürdürülmektedir. Noellerini 24 Aralıktan itibaren 2 gün müddetle kutlayan Rumlar Noel Babayı Aios (aziz) Vasilios olarak çağırırlar. Ermenilerin Noel Babasını ise 5 Ocak'ta kutladıkları Noel gecelerinde ekseriya bir şahıs temsil eder. Bu şahıs ya ailenin çok yakın bir dostu veya aile fertlerinden birisidir. Noel Babayı temsil eden bu kimse çocuklara hediye dağıttığı gibi ailenin büyüklerine de lâtife kabilinden hediyeler vererek topluluğu neşelendirir. Bunun mümkün olmadığı hallede çocuklar uyurken ayakkabılarının veya botlarının içine hediyeleri konur.

Zamanımızda birçok memleketlerde Myra'nın iyi kalbli Saint Nicholas'ının âdetleri devam etmektedir. Eskiye benzer şekilde cömertçe ve imzasız olarak dağıtılan hediyeler fertler arasında samimiyet ve hoşnutluk yaratmaya vesile olmaktadır. («Book news» Dergisinden).

Röliklerinin Bir Bölümü Yurt Dışına Kaçırılan :

NOEL BABA KİMDİR?

Yazan : Mehmet İ. TUNAY

ler ise onun Roma İmparatoru Diyakletyan tarafından öldürüldüğünü söylerler. Ölümünden hemen sonra Myra'da Noel Baba'ya ithaf edilen bir mezar şapeli yaptırılmıştır. Noel Baba'nın lâhdi, bu şapelin içinde bir tonozun altındadır.

Demre'ye zaman zaman müslüman ve hristiyan akınları olmuş, bu akınlar sonunda Noel Baba'nın mezarı zarar görmüştür. Bu akınlardan bilhassa iki tanesi önemlidir.

1) Halife Harun Reşit zamanında, 808 yılında, Rodos'a yapılan bir hücumdan dönen Hümeid İbn Majuf idaresindeki donanma, Myra'yı vurmuş ve Noel Baba'nın mezarı olduğunu sanarak bir başkasını tahrip etmiştir.

2) 1087 yılı ilkbaharında, İtalyan tüccarları tarafından Noel Baba'nın röliklerinin (*) Bari'ye kaçırılması olayıdır. Ancak acele ile Aziz'in bütün röliklerinin götürülemediği, Antalya Müzesinde, bugün içinde Aziz Nikolas'a ait kemiklerin bulunduğu bir röliğin mevcudiyetinden anlaşılmaktadır. Kaçırılma olayından sonra, Barili tüccarlar 1089 yılında bu röliklerle ilgili olarak yine Bari'de bir kilise inşasına başladılar. 1105 yılına doğru tamamlanan «San Nikola Kilisesi» sadelik içinde muhteşem bir yapı örneği göstermektedir.

Nikolas'ın röliklerinin Avrupa kıtasına gidişi ile inancı da batı çevrelerinde yayılmıştır. Bu çevrelerinde yayılmıştır. Bu da bizlere, Noel Baba inancının günümüzden 900 yıl önce Anadolu'dan Avrupa'ya ve ondan yıllar sonra da Amerika'ya gittiğini gösterir.

Akınlar sırasında tahribata uğrayan Demre Kilisesi XI. y.y. içinde veya sonunda yeniden restorasyonun doğruluğunu da en iyi şekilde zemin mozaiklerinin üslup ve teknikleri doğrulamaktadır.

Yapı, bölgenin Türk hâkimiyetine girmesinden sonra XX. y.y. kadar manastır ve ziyaret yeri olarak kullanılmıştır. Zamanla suların getirdiği çamurun altında kalmıştır. Son yıllarda yapı, Noel Baba'nın kilisesi olması nedeniyle bir kere daha önem kazanmış ve üstünü örten çamur temizletirilmiştir.

Bugün yerli ve yabancı birçok kişi tarafından ziyaret edilen bu yer «Müze» dir.

(*) Rölik: Dince kutsal sayılan ermiş ve peygamberlerden kalan üç parçadır.

Yabancı Dillere Çevrilen Türk Masalları :

SIRPÇA'YA ÇEVİRİLEN TÜRK MASALLARI

Yazan : Aydın OY
Belgrad Üniversitesi Türk
Dili Okutmanı

Balkan ülkelerinde, çok eskiden bu yana Türk diline, Türk tarihine ve Türk folkloruna karşı gösterile gelen ilgi, son yıllarda daha da yoğunluk kazanmış bulunuyor. Yüzyıllarca bir arada yaşamış ulusların, bu alanlarda birbirlerine birçok etkileşimlerde bulunduğunu söylemek zorundayız. Günlük yaşamın tâ içine sokulmuş nice kültürel öge, sokakta, lokantada, mutfaklarda, çiçekçi dükkânlarında; parklarda, evlerde, kullanılan eşyada... eski yılların bu içiçe yaşanmış ortak kültür hayatından çizgileri oluşturuyor ve yaşarlılığını sürdürüyor.

Çeviri alanında yapılagelen çalışmalarla da kültür alışverişleri bu canlılığı sağlayan bir diğer etmen oluyor. Türkçe ile Sırpça arasında çeviri etkinlikleri özellikle, bu yıla değin, Yugoslavya'da yaşayan Türk yazarlarınca yürütülmüştü. Kendilerine, Sırp asıllı türkologlar da şimdi katılmaya başlamış bulunmaktadır. Hem, bu çalışmalar, en azından on beş yirmi yıl öncesine dayanıyor.

Geçtiğimiz yılın yaz aylarında, Türk masallarının bir çevirisi ile, dikkatler gene Türk Halk Edebiyatı'na çevrilmış oldu. Belgrad Üniversitesi Türkoloji Kürsüsü profesörlerinden Slavoljub Djindjiç, Türk masallarından seçtiklerini Sırpça'ya çevirdi ve bunları bir kitapta toplayıp yayımladı: **Turske Narodne Bajke (Türk Halk Masalları, Beograd, 1978, 216 sayfa.**

Kitap, **Narodna Knjiga (Halk Kitapları)**'nin **Biseri (İnciler)** dizisinin 57. yayımı olmaktadır. Bu dizi, genellikle masallardan oluşmaktadır.

Kitabın dış kapağındaki adı **Turske Bajke (Türk Masalları)**dır. İzdavaçko Preduzeće Narodna Knjiga (Halk Kitapları Basımevi) tarafından basılan kitap için iyi bir kâğıt kullanılmış ve yapıt ciltli olarak piyasaya sürülmüştür.

İzbor (seçim), prevod (çeviri) ve pogovor (sonsöz) Slavoljub Djindjiç'indir. Ljubica Toškoviç'in desenleriyle de süslenen kitapta sırasıyla şu masallar yer almaktadır :

Çarobna Ogledalo (Sihirli Ayna), Pravda (Adalet), Osamdeset Ocuji (Seksen Göz), Sunčana Devojka (Güneş Kızı), Div Rjuzgjar (Dev Rüzgâr), Jabuka Koja Pače i Jabuka Koja se Smeje (Ağlayan Elma ve Gülen Elma), Şah-Me-

tan), Şah Jusuf (Şah Yusuf), Ljepotica Sveta (Dünya Güzeli), Beli Zec (Beyaz Tavşan), Čobanin Ali (Çoban Ali), Ljepotica Ruza (Gül Güzeli), Čarobna Česma (Sihirli Çeşme), Frula Koja Govori (Konuşan Kaval), Vladar i Verna Devojka (Hükümdar ve Vefalı Kız), So (Tuz), Zlatna Kočija (Altın Araba) Bu masallardan sonra 209-216. sayfalarda yer alan pogovor (sonsöz) gelmektedir. Sonsözde Prof. S. Djindjiç, özetle şu noktalara değiniyor :

İlk önce, Türk halk edebiyatının geleneğini, küçük bir tarihe halinde sunuyor sonra Türk halk masallarına geçiyor. Bu çerçevede, ünlü Macar türkoloğu İgnac Kunos'un «Osman-török nepköltesi gyüytemeny» adlı kitabının önemini belirtiyor. Bunun ardından Türk masallarını yayımlayan Alman doğubilimcilerinden F. Gise, G. Jakob ve T. Menzel'i anıyor. Bu alanda Türkiye'de konuya emek verenler arasında Mehmet Tefik adına dikkati çeken yazara göre 1920 lerde başlayan masal derleme ve incelemelerinde, Türkiye'de de sistemli çalışmalar yapılmış ve önemli sonuçlar elde edilmiştir. En büyük Türk folklorcusu olarak tanımladığı Pertev Naili Boratav'ın bir görüşünü yineleyen yazar, şimdiye kadar 3800 Türk masalının derlenip yayınlanmış olduğu haberini de veriyor.

Bundan sonra, Türk masallarının esas özelliklerine geçilmekte ve Türk masalları ile diğer ulusların masalları arasındaki ortak öğelerden söz edilmektedir. Yazara göre, Türk masalları her şeyden önce, coğrafi ve yöresel terimlerin bulunmayışı ile karakterize edilebilir.

Masalların kahramanları da tarihsel çerçeveye girmemiş bulunmaktadır. Bellibaşlı kişiler arasında, padişah, vezir (lala), şehzadeler, çeşitli hizmetliler, aşçılar, askerler yer almaktadır. Bütün bu kişiler, ulusal bağdan uzaktırlar. Tek istisnayı «arap» oluşturur. Bu gerçek, Arapların sultanların saraylarında türlü hizmetlerde (harem ağası, cellât v.b.) bulunmuş olduklarını göstermekte, doğrulamaktadır.

Öte yandan, masalların bu yanı Ortaçağ Türk toplumunun tarihsel görüntüsünü de yansıtmaktadır: Bir tarafta padişah, şehzadeler, saray ve konak yaşamı; diğer tarafta ise han, hamam» bulunuyor. Görkemli köşklelerle bahçeler,

Yeni yılı karşılamaya hazırlanan günlerde, vitrinlere süs, tebrik kartlarına resim olan; ak sakallı, tatlı yüzlü, kırmızı elbiseli bir ihtiyarcık. Noel Baba'dan söz edeceğiz.

Çocukların sevgilisi olarak bilinen, onlara mediyeler taşıyan bu efsâneleşmiş kişinin kim olduğunu, nerede doğup, nerede yaşadığını; nerede, nasıl öldüğünü, tarihi kaynakların ışığında anlatmaya çalışacağız sizlere.

Noel Baba, Anadolu'da doğmuş, büyümüş, zizlik mertebesine erişmiş ve efsaneleşmiş bir işidir. Noel Babaya Santa Claus (Aziz Nikolas) a denir. Herkesin sevgilisi ve de çocukların oruyucu meleğidir o..

Noel Baba M.S. IV. y.y.'da Güney Anadolu'nun Patara'sında (Antalya'nın batısında tarihi şehir) doğmuştur. Myra ve Pinara'da piskoposluk yapmış, azizlik mertebesine yükselmiştir. enizcilerin koruyucusuydu, bu yönüyle Antik evirdeki Denizler Tanrısı Poseidon ile benzerlik gösterir. Hattâ Poseidon inancının devamıdır, diyebiliriz. Onları sever, korur ve sevinirmekten büyük zevk duyardı.

Noel Baba ecelivle ölmüştür. Bazı tarihçiler,

NİMETULLAH VE TACİDA HAFIZ

Yazan : Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU

Folklorumuza hizmet eden diğer bir karı-ko. evvelce tanıtılmış, eserleri hakkında geniş vermiştik (1). Bu yazımızda da, yine Türhudutları dışında yaşayan, fakat Türk asılan bir karı-kocadan bahsedecek, eserlerini mayaya çalışacağız.

Nimetullah Hafız, 2 Aralık 1939 tarihinde Slavıya'da Kosova eyaletinin Prizren şehrinünnyaya gelmiştir. İlkokulu, ortaokulu ve litorada bitirmiştir. Üsküp'te Türkçe olarak edilen Birlik gazetesinde birkaç ay çalıştıksorona Priştine'deki **Meto Bajraktari** adlı 8 okulunda Türkçe öğretmenliği yapmaya r. 6 ay sonra bu işinden ayrılan Hafız, de yine 6 aylık bir devre için Üsküp Radnun Türkçe programları ile ilgili bölümünpiker ve gazeteci olarak çalışır. Evvelce olduğu Saraybosna Felsefe Fakültesi'nin yat Bölümü'nden 1968 yılında mezun olur. rada 7 yıl Prizren şehrinin «Tarihî Eserleri na Kurumu»nda çalışır. 1973'ten itibaren de

i, öte yandan fakir insanlar, köylüler, odun-değirmenciler.

azara göre, Türkler, uzun süre göçebe olaaşadıklarından masallardaki sihirli varlıkeri, cin v.b.) Türklerin hayalgüçlerinin ürümkaktan çok, başta İnanlılar olmak üzere dioplumlara aittir. Bunlar, yalnız özellikleriyle aynı zamanda adları ile de Fars hayalinin olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Türk masalları ile Dünya'nın öbür ülkeleri-asalları arasındaki ana ayırmalardan biri de nın kendisinde görülmektedir: Türk masal-a geniş, ve gereği olmayan betimlemelere rastlanmaktadır. Dış etkiler de olayın rolü-sıkiya bağlıdır. Kısacası, masalın temel olayın kendisidir. Oysaki Türklerle yakın diğer ulusların örneğin Moğol, Özbek ve arın, masallarındaki bütün güzelliği süslü niş betimlemeler oluşturmaktadır.

azar, ayrıca Türk ve Sicilya masalların-azı benzerliklere de rastlandığını ileri sür. bunun Türk haremlelerinde Sicilyalı kadın-a bulunmuş olmasına bağlamaktadır.

tün bu görüşleri ve yaptığı çevirisi ile alk masallarını Sırpça'ya kazandırmada Slavoljub Djindjiç'in büyük emeği olduğu

Priştine Üniversitesi'nin Şarkiyat Bölümü'nde Türk Dili asistanı olarak çalışmaya başlar.

1972 yılında yurdumuzda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde doktora çalışmalarına başlayan Hafız, **Prizren Türk Halk Edebiyatı Metinleri ve Ağız Hususiyetleri** adlı çalışmasıyla 1977 yılında «doktor» ünvanını alır. Bu arada yurdumuzu sık sık ziyaret eden Hafız, bunların bazılarında çeşitli kongre ve seminerlere katılmıştır. Hafız ayrıca, 20 Mayıs 1977 tarihinde başlayan 4. Silifke Müzik ve Folklor Festivali'nde Vecdi Yarman'ın başkanlığında yapılan **Türk Halk Oyunları** konulu açık oturuma da katılmıştır.

Gençlik yıllarında şiirle de uğraşan Hafız, bunları bir kitapta toplamıştır. Son yıllarda ise Türk halk edebiyatı, folkloru ve sanat eserleri ile ilgili çalışmalara ağırlık vermiştir.

Hafız'ın 600 sayfalık doktora tezi henüz basılmamıştır. Tez iki bölümden meydana gelmek. tedir: 1. Halk edebiyatı metinleri (mani, tekerleme, atasözü ve deyim, ninni, türkü, destan ve masal), 2. Ağız hususiyetleri. Bizlere halk edebiyatı malzemesi yönünden mukayese yapma imkânı vereceğinden tezin basılmasının bir an evvel gerçekleştirilmesini temenni edelim.

N. Hafız, 1973'ten beri Priştine'de neşredilen **Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi ÇEVREN'**in yazı kurulu üyesidir. Ayrıca 9., 10., 11. ve 15. sayılarda onu **sorumlu yazar** olarak görmekteyiz. Onun yazıları, **Çevren** gibi Türkçe olarak neşredilen **SESLER** (Üsküp 1965) dergisinde de yer almaktadır. O, **Sesler**'e muhtelif tarihlerde şiirlerini de göndermiştir (nr. 4 ve 8, 1966; nr. 13 ve 18-19, 1967; nr. 43, 1970).

I. KİTAPLARI

1. Günaydın (şiirler), Üsküp 1959, 2. B. 1972.
2. Prizren Türk Halk Edebiyatı Metinleri ve Ağız Hususiyetleri, 1975 (basılmamış doktora tezi).

II. DERGİLERDEKİ YAZILARI

1. Prizren Folkloru Üstüne, **Sesler**, nr. 6, 1966, s. 92-96.
2. Prizrenli Şeyh Hacı Ömer Lütfü ve Onun Edebi Yapıtları, **Sesler**, nr. 60, 1971, s. 47-56.
3. Âşık Ferki ve Eserleri, **Tan** gazetesi

ARAŞTIRMALARI

4. Yugoslavya'da Türk Edebiyatı Hakkında Bir Deneme, **Çevren**, nr. 1, 1973, s. 54-60.

5. Yugoslavya'da Türk Edebiyatında Atatürk'e Ait Yazılmış Şiirler, **Çevren**, nr. 2, 1974, s. 35-43.

6. Hacı Ömer Lütfü'nün Çocuk Şiirleri, nr. 83, 1974, s. 44-51.

7. Sultan Murat Türbesini Korumak İçin Verilen Bir Berat, **Çevren**, nr. 3, Temmuz 1974, s. 39-42.

8. Türk Halk Şairi Âşık Veysel, **Çevren**, nr. 4, Aralık 1974, s. 55-62.

9. İbrahim Âşık Ferki, **Çevren**, nr. 4, Aralık 1974, s. 118-119.

10. Prizren'de Yeni Bulunan Birkaç Türk Yazıtı, **Belleten**, c. 39, nr. 154, Nisan 1975, s. 225—232 (6 resimle birlikte).

11. Yugoslavya'da Yayımlanan Türkçe Sözlükler ve Türkçe Konuşma Kitapları, **Çevren**, nr. 6, Temmuz 1975, s. 37-48. Bu yazının diğer bir neşri için bkz. Yugoslavya'da Yayımlanan Türkçe Sözlükler ve Konuşma Kitapları, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, nr. 21, 31 Aralık 1973 (basımı 1975) s. 159-174.

12. Prizren Ninnileri, **Çevren**, nr. 7, Ekim 1975, s. 102-108.

13. Yugoslavya'da Türk Destanları, **Çevren**, nr. 10, Haziran 1976, s. 129-139 (Bkz. III/3).

14. Âşık Edebiyatı: Prizren Kaynaklı Âşığı Bilinmeyen İki Destan, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 17, nr. 325, 325, Ağustos 1976, s. 7735-7738. Bu yazının diğer bir neşri için bkz. Âşığı Bilinmeyen İki Destan, **Çevren**, nr. 12, Aralık 1976, s. 127-134.

15. Yugoslavya'da Bektaşî Tekkeleri, **Çevren**, nr. 11, Eylül 1976, s. 57-68 (Bkz. III/6)

16. Prizren'de (Kosova) Türk Ağzının Başlıca Özellikleri, **Çevren**, nr. 12, Aralık 1976, s. 29-35.

17. Priştine Kitâbeleri (Mücahit Asim ile birlikte), **Vakıflar Dergisi**, nr. 11, 1976, s. 205-225. Bu yazının diğer bir neşri için bkz. **Çevren**, nr. 15, Eylül 1977, s. 75-93.

18. Prizren'de Türk Deyim ve Atasözleri, **Çevren**, nr. 13, Mart 1977, s. 125-135; nr. 14, Haziran 1977, s. 124 - 134.

19. Prizren'de Türk Tekerlemeleri, **Çevren**, nr. 15, Eylül 1977, s. 153-159. Bu yazının diğer bir neşri için bkz. **Sivas Folkloru**, nr. 51, Nisan

20. Prizren'de Sinan Paşa Camii, **Sanat Dünyamız** nr. 11, 1977, s. 19-23.

21. Prizren'de Türk Manileri, **Türk Folklor Araştırmaları**, c. 18, nr. 351, 352, 353, Ekim, Kasım, Aralık, 1978, s. 8471-8472; 8501 - 8502, 8528.

III. TEBLİĞLERİ

1. Yugoslavya Türk Edebiyatında Atatürk. I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, 15-20/X/1973 İstanbul (Basılı değil).

2. Yugoslavya'da Bilinmeyen Bir Türk Halk Şairi Âşık Ferki ve Onun Destanları. I. Uluslararası Türk Folkloru Kongresi, 23-30 Haziran 1975 İstanbul (Bkz. I. Uluslararası Türk Folkloru Kongresi Bildirileri, II. cilt, Halk Edebiyatı, Ankara 1976, s. 109-118).

3. Yugoslavya'da Türk Destanları. Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri, 27-29 Ekim 1975 Konya (Bkz. Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, Ankara 1976, s. 55-59) (Bkz. II/13).

4. Prizren (Kosova) Ağzının Dil Hususiyetleri. II. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, 4-9 Ekim 1976 İstanbul (Basılı değil).

5. Şeyh Hacı Ömer Lütfü'nün Tarihî Eserleri. VIII. Türk Tarih Kongresi, 11-19 Ekim 1976 Ankara (Basılı değil).

6. Yugoslavya'da Bektaşî Tekkeleri. 16-18 Ağustos 1976 Hacibektaş, Seri konferanslardan biri olarak verilmiştir. (Hacı Bektaş Veli, Bildiriler-Denemeler-Açık Oturum, Ankara 1977, s. 30-40) (Bkz. II/15).

7. Priştine Türk Ağzının Özellikleri. Uluslararası Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri, 10-12 Haziran 1977 Konya (Bkz. Uluslararası Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Bildirileri, Ankara 1977, s. 239-265), Tekerleme, deyim ve atasözleri, mani, türkü, fıkra ve masal metinlerine yer verilmiştir.

8. Yugoslavya'da Mevlevî Tekkeleri. 14-17 Aralık 1978, Konya Uluslararası 3. Mevlâna Semineri (Basılı değil).

**

Tacide Hafız, 11 Haziran 1946'da Yugoslavya'nın Saraybosna (Sarayevo) şehrinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu ve ortaokulu Mostar şehrinde, liseyi ise doğduğu şehirde bitirmiştir. Saraybosna Felsefe Fakültesi'nin Şarkiyat Bölümü'nden 1976 yılında mezun olan Tacida Hafız,

YOZGAT BİLMECELERİ

— II —

Derleyen : Muhsin KÖKTÜRK

- Dört lop
Bir küp
Ucunda kemik top (deve)
- Dört takı takı
İki bakı bakı
İki salıncak
Bir tıstan (eşek)
- Dört tatar
Bir kuyuya taş atar (inek memesi)
- 0 — Elbisesi deriden
Kulakları demirden
Hanımınan beyi
- Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktadır.
- I. DERGİLERDEKİ YAZILARI**
1. Mısır Yazarı Mahmut Taymur'un Öykücü. *Çevren*, nr. 2, 1974, s. 55-58.
2. İvan Goran Kovaçic'in Şiirleri, *Sesler*, nr. 1975, s. 8-22.
3. Prizren'de Türk Halk Türküleri ve Kaynakları, *Çevren*, nr. 12, Aralık 1976, s. 47-58. yazının diğer bir neşri için bkz. *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı* 1976, Ankara 1977, s. 113-114.
- II. TEBLİĞLERİ**
1. Prizren Türküleri ve Kaynakları. II. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, 4-9 Ekim 1976 Prizren'de yapıldı.
2. Yugoslavya'da Nasreddin Hoca Fıkraları Yayımlaması. Uluslararası Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Halk Edebiyatı Semineri, 10-12 Haziran 1977 Konya (Bkz. *Uluslararası Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Tebliğleri*, Ankara, 1977, s. 183-185).
3. Ramadan Zaskok Hakkında Bir Destan. *Prizren Birliği'nin* 100. yıldönümü münasebetiyle 8-9 Haziran 1978 tarihlerinde Prizren'de tertip edilen *Uluslararası Sempozyum'da* sunulmuştur.
4. Kosova'da Türbeler. III. Milletlerarası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Devri Sempozyumu, 22 Eylül 1978 Saraybosna.
- (1) Bkz. *Türk Folkloru'na Hizmet Edenler: Türkiye'de Araştırmacılar* K. Walker - Warren S. Walker Türk Folklor Araştırmaları, c. 15 nr. 298, Mayıs 1974, s. 100-101.
- Halı üstünde oynatan
Bir yanı saçlık samanlık
Bir yanı tozluk dumanlık (Tef)
- 101 — Elde yapılır
Ete takılır (küpe)
- 102 — Eştım eştım kum çıktı
Kumdan minare çıktı
Bildir ki yetim oğlan
Yine meydana çıktı (Çiğdem) (3)
- 103 — Etten kantar
Altın tartar (kulak)
- 104 — Evimizin önünde bir ağaç var
Üstüne bir kuş konmuş
Elsiz ayaksız
O kuşu vursam
Topsuz, tüfeksiz
O kuşu pişirsem
Otsuz ocaksız
O kuşu yesem
Dilsiz damaksız (gönül)
- 105 — Evvelden vardı yiyordum
Yemesek ölüyorduk
Şimdi var yemiyoruz
Yemesek de ölmüyoruz (ana sütü)
- 106 — Felek kabzylemiş altın şamdanı
Gümüş pervaneler tutmuş cihânı
(ay ve yıldızlar)
- 107 — Fındık kadar hamur yağurdum
On yâr sevdim doyurdum (kına)
- 108 — Fili fistan tepesinde
Rıza Bey mahallesinde
Zimmirik hanımı gördünüz mü (fare)
- 109 — Gelen Leylâ
Giden leylâ
Ayak üstü
Duran Leylâ (kapı)
- 110 — Girgin deve
Girmez eve
Kır boynunu
Girsin eve (şemsiye)
- 111 — Gökte yürür izi yok
Yokuşu yok düzü yok (uçak)
- 112 — Gökten indi hız ilen
Yedi bin yıldız ilen
Arabın atı ilen

- 113 — Gözelek gözelek gözü var
Beyler önünde sözü var (bal)
- 114 — Güm güm suyu
Gümbürdek suyu
İçen ölür
İçmeyen kalır (tüfek)
- 115 — Hak Taalâ hoş yaratmış beş demiş
Beşi dahi birbirini görmemiş
İkisine gün dokunur yaz ve kış
Üçü dahi gün yüzünü görmemiş (namaz)
- 116 — Havaidir havai
Yüksek yapar yuvayı
Kuyumcular dökemez
İpekçiler öremez (örümcek ağı)
- 117 — Havuz başında bir kişi
Ne erkektir ne dişi (hadım)
- 118 — Hay heriye heriye
Asker dizilmiş beriye
İnsanoğlu var mıdır
Arka üstü yürüye (cenaze)
- 119 — Hayvanda dilsiz
Meyvede gülsüz
Kur'anda mimsiz (balık, dut, İnaâteynâ)
- 120 — Het dedim hüt dedim
Git şuraya yat dedim (süpürge)
- 121 — Hey uğutlar uğutlar
Yusuflu yiyen bozkurtlar
Ayağından su içer
Tepesinden yumurtlar (ekin)
- 122 — Hikâye hekmış
Çamura çökmüş
Çekince kuyruğu kopmuş (fare)
- 123 — İçi kıllı, dışı kırmızı (kuşburnu)
- 124 — İki çatal sırk
Onun üstü tuluk
Onun üstü mışıl mışıl
Onun üstü ışıl ışıl
Onun üstü çayır çimen (ayaklar, karın, ağız, göz baş ve saçlar)
- 125 — İlim ilim ilmeli
İlim kadın düğmeli
Bunu bilen bilmeli
Bilmeyen otuziki şar vermeli (üzerlik)
- 126 — İnım inim inler
Bin kişi dinler (davul)
- 127 — İp ince kan kırmızı
Kale kapısına sığmaz
Fındık kabuğuna girmez
- 128 — Kaburgası var
Kanı yok
Soluğu var
Canı yok (körük)
- 129 — Kalenin ardı bedendir beden
Yeşil bastın al çıktı
Nedendir neden (kına)
- 130 — Kara tavuk karnı yarık (ocak)
- 131 — Karalar
Karalar altında sıralar
Sıralar altında çırallar
Çıralların altında boz höyük
Bozhöyüğün altında ev yapan
Bozhöyüğün altında ev yapan (saçlar, kaşlar, gözler, burun, ağız, dil)
- 132 — Karanlık damda
Cimcort cimcort (yağmur damlası)
- 133 — Karanlık yerden kadı çıkar
Beş halayık karşılar
Al ele vur yere
Allah belâsını vere (sümük)
- 134 — Karası kaftan
Sarısı safran
Boğazı düdük
Biz onu yedik (ciğer)
- 135 — Kardan beyaz, şekerden tatlı
Kadınlar bilir tadını
Erkekler bilir adını (sakız)
- 136 — Karnı var küp gibi
Bacağı var çöp gibi (Lahana)
- 137 — Karşıdan baktım bir hane
Yanına vardım Mevlevihane
İçinde iki derviş
Vaktini bil dermiş (saat)
- 138 — Kat kat ama katmer değil
Kırmızı ama elma değil (soğan)
- 139 — Kat kat ekmek
Katı beyaz ekmek
Ya bunu bilmeli
Ya çatlayıp ölmeli (lahana)
- 140 — Kesilir dağılır
Yenmez bakılır (Oyun kağıdı)
- 141 — Kılı ağızını açtı
Kılsız içine kaçtı (Ayak-çorap)
- 142 — Kınalı kaşık
Duvaya yapışık (kulak)
- 143 — Kısacık boylu
Kısacık boylu (Patlıcan)

- 159 — Kıvrım kıvrım kemik ev
İçinde boynuzlu dev (**salıyangoz**)
- 160 — Kuru girdi yaş çıktı
Ağlar yüzlü baş çıktı (**Kova**)
- 161 — Küçücük al yastık
İçine un bastık (**iğde**)
Küçük küçük kuşlar
Camiyi taşlar (**dolu**)
Lebicik lababicik
Duvarın üstü açık
Üstünde bir serçecik
Ağzında bir çiçecik
Ne çiçeği nar çiçeği
Narın çiçeği turunc çiçeği
Cevr-i cevahir tarlasında
Pirinç çiçeği (**arı**)
Leğen leğen içinde
Altın leğen içinde
Ne yerde ne gökte
Bir Allah'ın elinde (**can**)
Mavi atlas
İğne batmaz
Makas kesmez
Terzi biçmez (**gök**)
Men men ayaklı
Mantı dudaklı
Çekerim gelmez
Kayış bacaklı (**kaplumbağa**)
Metel metel man iki
Oğlu uşağı on iki
Metel başını bağlamış
Döne döne ağlamış (**çıkırık**)
Mini mini bir kuyu
İçinde boldur suyu (**Lâmba**)
Nar tanesi nur tanesi
Dört köşenin bir tanesi (**mısır**)
O nedir ki dört ayaklı canı yok
Yüzbin hançer soksan anın kanı yok
Türlü türlü güller biter
Bülbülü nâân eder
Bu bilmeceyi bilenin
Akı tam noksanı yok (**gergef**)
Odaya götürsem ağlamaz
Sofaya götürsem ağlamaz
Ocağa götürsem ağlar (**yağ**)
Ol bayan geldi
Şol bayan geldi
Aylak bakışlı
Keklik sekışli
Dere karpuzu
Bir bayan geldi (**kurbağa**)
Ocak başına saç koydum
- 159 — Oturdum önüne
Soktum deliğine (**sandık**)
- 160 — Pır pır uçar ap ak sıçar (**değirmen**)
- 161 — Püsküllüdür kafası
Serindir havası
Sarıdır meyvesi (**mısır**)
- 162 — Sahilde bir kümbet
Bütün evliya eder ona himmet
Yıldı bir çiçek açar
Hem farz kılar hem sünnet (**pamuk**)
- 163 — Sarı öküz yattı kalkmaz
Kara öküz gitti gelmez (**ateş-duman**)
- 164 — Sarı tavuk dalda yatar
Dal kırıldı yerde yatar (**ayva**)
- 165 — Sarı sarı sarkar
Düşerim diye korkar (**kayısı**)
- 166 — Sarı sarı sarkıp durur
Düşeceğim diye korkup durur (**limon**)
- 167 — Sivri başlı bir deve
Şeytana uyar her gece
Evlerde çalar çengi
İnsanı eder bengi
Yoktur dedemin dengi (**sivri sinek**)
- 168 — Suya düşer ıslanmaz
Minareden düşer kırılmaz
At üstünde seslenmez
Yere düşer paslanmaz
(**güneş, kâğıt, cenaze, altın**)
- 169 — Sürdüm kustu
Çektim küstü (**Kahve, cezve**)
- 170 — Şu dağlar ulu dağlar
Kürk üstüne kürk bağlar
Ne satan ağlar ne alan ağlar
Başını kesen ağlar (**soğan**)
- 171 — Tarlası beyaz
Tohumu siyah
Elde dikilir
Dille biçilir (**kağıt, kalem, yazı, okumak**)
- 172 — Taştandır demirdendir
Yediği hamurdandır
Dünya âlemi doyurur
Kendi doymaz nedendir
(**Değirmen**)
- 173 — Tatlıca eti var
Püsküllüce götü var (**balık**)
- 174 — Teptim tekerlendi
Kestim tekerlendi
Bal içi badem
Bu ne güzel âdem (**karpuz**)
- 175 — Tıngır elek tıngır saç

- 176 — Tükenmezden yük tuttum
Oramıza yüklettim
Sallanmazdan geçirdim
Satılmaz sarfettim
(**toprak, katır, taş köprü, cami**)
- 177 — Uçar gider izi yok
Kanadı var gözü yok (**uçak**)
- 178 — Uçar gider izi yok
Çöreğinin tuzu yok (**arı**)
- 179 — Ufacık fil taşı
Cümle âlemin yoldaşı (**fener**)
- 180 — Uzun Ali uz yatar
Oğlu veli düz yatar (**mertek**)
- 181 — Uzundur boyu
Kesiktir başı
Sürttüğe dürttüğe
Bitirir işi
Gittikçe geldikçe
Akıtır yaşı (**kalem-yazı**)
- 182 — Uzun uzun uzalır
Ot içinde buzalar (**hiyar-salatalık**)
- 183 — Üç biraderler
Kevakip zadeler
Biri havada gezer
Biri suda yüzer
Biri hâk-i pâye yüz sürer
(**Üç cemre**)
- 184 — Üstünü çorap yaptım
Altını kebab yaptım
Kestim senede bir gün
Büyük bir sevap yaptım (**kurban**)
- 185 — Var vara getir
Gelmezse yalvar getir
El dokunmamış ağaçtan
Dişlenmemiş nar getir (**kızıoğlankız**)
- 186 — Var getir
Var getir
Yalvar getir
Emilmedik bahçeden
Git bir nar getir (**kız**)
- 187 — Yol üstünde yağlı kayış (**yılan**)
- 188 — Yedi delikli tokmak
Bunu bilmeyen ahmak (**baş**)
- 189 — Yer altında bulgur kaynar (**karınca**)
- 190 — Yer altında kırmızı minare (**pürçüklü - havuç**)
- 191 — Yer içinde allı gelin (**pancar**)
- 192 — Yer yer doymaz
Yatar kalkmaz
Gider gelmez (**ocak, odun, mangal**)

Bize gelen KİTAPLAR

● Şahin Yüksel Yağan: «TÜRK EL DO-
KUMACILIĞI». Eserin başında yazarın Önsözün-
den sonra Dokumacılığın Başlangıcı, Dokumacı-
lığın büyük medeniyet merkezlerindeki gelişimi,
Doğu Karadeniz Bölgesi El Dokumacılığı, Doğu
Karadeniz Bölgesi El Dokumacılığının Orta As-
ya ve İran ile ilişkileri ve Doğu Anadolu Bölgesi
El Dokumacılığı başlıkları altında beş bölüm yer
alıyor. Eserin sonunda Tablolar İndeksi, faydala-
nılan eserler, kelimeler indeksi, tablolar ve ih-
ramlar üzerinden alınmış kopyalar bulunuyor.
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Sanat Dizi-
si: 29, No: 178. Kitap, 30 X 23 cm. boyunda, 288
sayfa, 350 TL. (İstanbul 1978).

- 193 — Yeşil ile başladım
Sarı ile işledim
Kırmızı ile bitirdim
Dünya âleme yedirdim (**kiraz**)
- 194 — Yol üstünde kitli sandık (**mezar**)
- 195 — Yol üstünde yağlı bazmala (**deve izi**)
- 196 — Yassı yassı yapracık
Yattığı yer topracak
Ağaç değil, taş değil
Yumurtadan kuz değil (**kavun, karpuz**)
- 197 — Zelle zelle zal olur
Zelle şeker bal olur
Varma zelle yanına
On parmağın kan olur (**kara dut**) (4)

(3) Bildir: Geçen yıl

(4) Yukarıda sunulan toplam 197 bilme-
cenin çok az bir bölümü 1976 Yozgat Yıllığından,
küçük bir bölümünde A. Fevzi Koç'un Bütün Yön-
leriyle Yozgat adlı yapıtından alınmıştır. Elde
mevcut bulunan bilmecelerle bunlar arasında bir
bütünlük sağlamak, tümünün bir bütün halinde
birleştirmek amacıyla bu yol benimsenmiştir.
Bilmecelerin büyük bir çoğunluğu bir zamanlar
Çandır, Çayıralan, Büyük İncirli köylerinde yıl-
larca öğretmenlik yapmış bulunan Babam Ali
Rıza Köktürk'ten alınmıştır. Sözü edilen kişiyi bu
derlememde ana kaynak olduğu için kutlar, Türk
folkloruna yaptığı bu hizmetlerden ötürü saygı-
larımı sunarım.

MALATYA'DA «ALTUN - KÖPRİ» EFSANESİ

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Malatya ile Elazığ illeri arasında sınır çizen at Nehrinin kıyısından itibaren Baskil İlçesinin orakları başlar. İlk karşılaşılan bucak, Aydın-Bucağıdır. Kuluşağı, Akuşağı, Bilaluşağı ve unuşağı Aydınlar Bucasına bağlı köylerdir. Kuluşağı ile Akuşağı köylerinin arada Karoğlu Obası bulunur. Daha önce adı Harapşehir olarak söylenen Karoğlu Obasının bir yerleşme yeri olduğu günümüze dek ulaştırılan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Erzincan-Elazığ yoluyla kuzey ve güneydoğuya, Fıratтан geçilerek, Malatya yoluyla kuzeye, güneye ve doğuya ulaşan kervan yolları üzerinde bulunan Karoğlu Obasında yaşayan ihtiyarlar, bugün bir odası kalan handa, kervanların konakladıkları hatırlıyorlar.

Karoğlu Obası Kuluşağı Köyünden bir, iki kilometre, Akuşağı Köyünden, yaklaşık olarak üç kilometre uzaklıktadır. Bölge dağlıktır. Karoğlu Obası da bu dağların arasındaki derin çukurlukta kurulmuştur. Vadiden, adına «Dede-Korkut Deresi» denilen cılız bir su geçer. İlk olarak eriyen kar suları ve yağın yağmurlarla birleşen sularla Dağı eteklerinden kaynakayan pınarlardan gelen çay, Karoğlu Obasına ulaştığında derin bir çukura yatacağına gelir, sonradan an sularla Fırat Nehrine dökülür. Yaz başında sular birdenbire çekilir, dere bazı noktalarda «Kuru çay» halini alır.

«Dede-Korkut Oğuzname»lerinde geçen yer adlarından biri olan «Altunköprü»nin, anahatları anlatmaya çalıştığımız Karoğlu Obasında bulunduğunu kesinlikle ortaya çıkaran bazı deliller vardır. Değirmen Deresi'nin akıp gittiği vadi ve yıkık hanın yanında bugün yalnız ayak-

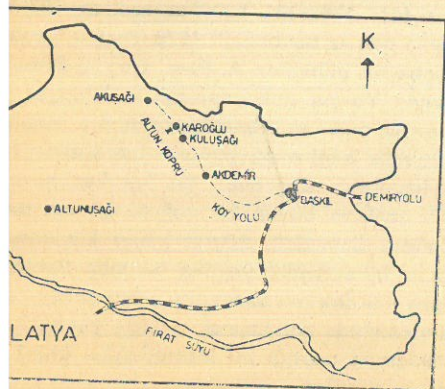
ları görünen bir köprü kalıntısı vardır. Bunun adı «Altun-Köprü» olarak bilinmekte, üstelik aynı şekilde telaffuz edilmektedir. Yalnız, zamanla, sel sularının oyup aşındırmasıyla vadi, köprü kalıntısından çok derinde kalmıştır.

«Dede-Korkut Oğuznameleri»nde, (1) bu köprü hakkındaki açıklama şöyle: «Altun-Köprü. Sevüp sevüp Tanrı Yaradan Ulu sultan butağı, Altun-Köprü yapan, Azraille savaş kılan, salkun salkun don giyen, sakar atın oynadan Tokuş İca oğlu Toğrul Sultan...» V. Boy: «Oğzu'da Dokha - Koca oğlu Deli Domrul derler idi bir er var idi. Bir kuru - çay'un üzerine bir köprü yaptırmış idi.»

Çok derin ve dar vadideki Değirmen Deresi adı verilen suyun, yaz aylarında çekilerek kuru hale geldiğini yukarıda belirtmiştik. Gerçekten burada, vadiye inip çıkmak çok çetin olduğundan, karşıdan karşıya geçmek için bir köprüye gerek vardır. Yukarıya aldığımız metinde geçen «Altun-Köprü»nin o çağdaki «İlbeğliği» sınırları içerisinde bulunduğunu bildiğimiz bu vadi üzerinde yapılmış olmasını isbata yarayacak bir başka delil de günümüzde, çevrede bilinen «Altun-Köprü» efsanesidir:

ALTUN-KÖPRİ» EFSANESİ:

Eski adı Harapşehir olan Karoğlu Obasında bir sabah keçilerini önüne katan bir çocuk, bodur meşe ağaçlarının bulunduğu bayırlarda bir süre dolaşmış. Susayınca keçileri önüne katmış, bayırdan inmiş. Dereye ulaşmadan önünde bir delik açılmış. Keçiler bu delikten içeriye girmişler. Çocuk da arkalarından girmiş. İçeride su varmış ve çok serinmiş. Çocuk şaşkınlıkla etrafı araştırırken yerde, parıldayan, kaşıklar görmüş. Çocuk, kaşıkların altından yapılmış olduğunu anlayamamış. Kaşıkları rastgele akıp giden suya fırlatmış. Güneş ufka doğru sarkmaya başlayınca çocuğun anası merak etmiş. Cıvarda, çocuğunun adını çağırarak hayli dolaşmış. Oğlu anasının sesini duymuş bir aralık. Élinde kalan son iki altın kaşığı kuşağının arasına sokmuş, dışarıya fırlamış. Çocuk dışarıya çıktıktan sonra topraktaki delik, birdenbire, kapanmış. «— Nerede kaldın, oğlum?» diye sormuş anası. «— Bayırdan inince önümüze çıkan delikten içeriye girdik.» diye karşılık vermiş çocuk. Anası tekrar sormuş: «— Ne yaptın orada?» Çocuk saf haliyle, kuşa-

TÜRK HALK KÜĞÜ SEMİNERİ

Yazan : Bora HİNÇER

Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü ve İzmir Alman Kültür Merkezi ile Doç. Dr. Gültekin Oransay tarafından düzenlenen «Türk Halk Küğü (müziği) Semineri», 22-24 Kasım 1978 günlerinde, İzmir'de yapılmıştır.

Berlin'deki Uluslararası Karşılaştırmalı Küğ Araştırmaları ve Belgelendirme Enstitüsü'nün (Internationales Institut für Vergleichende Musikstudien und Dokumentation) Türkiye Bölümü eski başkanı, küğbilimci ve derlemeci Prof. Dr. Kurt REINHARD bir dizi seminer ve konferansla dünya çapında uzman olduğu konulardaki bilgi ve görüşlerini sunmuş, tartışmalarda sorularını yanıtlamıştır. Seminer programı şu şekilde düzenlenmiştir:

22 Çarşamba, saat 10: Türk halk küğünde türler, küğtoplumbilimsel ve seslendirmesal koşullar (1. seminer). Saat 20.30: Türk halk küğünün geliştirilmesi (konferans).

23 Perşembe, saat 14: Türk halk küğünde söz ve ezgi kuruluşları (2. seminer).

ğının arasına sokuşturduğu kaşıkları arasına gösterirken. «— Şu gördüğün kaşıklarla oynadım, durdum.» demiş. Kadın ilk bakışta kaşıkların altından yapılmış olduğunu anlayınca oğluna «— Ver bakayım, demiş, onları bana!» Kadın sormuş, «— Daha yok mu bunlardan?» Çocuk «— Yok, demiş. Vardı ama hepsini suya attım.» Buldukları yer çaya yakın olduğundan kadının, oğlunun bahsettiği yeraltı suyunun vadideki çaya karışacağını düşünmüş. Koşarak çayın kenarına inmiş. Hızla akıp giden suyun içinde birşeyler bulamamış. Biraz ileride bulunan köprü'nün ayaklarının dibinde suyun gölleştiğini farkedince oraya koşmuş. Kolunu suya daldırılmış. Çocuğun suya attığı kaşıkların hepsini toplamış. Kadın eşden, dosttan uzun süre gizlemişse de sonunda ağzından kaçırılmış. Cıvardaki köylüler suyun içinde günlerce altın kaşık arayıp durmuşlar. İşte o zamandanberi bu köprü'nün adı «Altun Köprü» olarak söylenegelmiş.

Efsaneyi anlatan :

Adı, soyadı : Asiye Tombul (Ev kadını)
Yaşı : 70
Köyü : Akuşağı

24 Cuma, saat 10: Türk halk küğünde çalgılar ve düzünsel - tartımsal özellikler (3. seminer). Saat 14: Tartışma.

Seminer oturumları Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Alsancak ve Bornova salonlarında, konferans İzmir Alman Kültür Merkezi 2. kat fuayesinde (Gazi Osman Paşa Bulvarı 13, Çankaya) verilmiştir.

**

GELENEKSELLE YAŞAMA VE YENİDEN İNŞA ETME SEMİNERİ

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Y. Mimarlık Bölümü Mimarlık Tarihi Kürsüsü ile Türk - Alman Kültür Enstitüsü ve Avusturya Kültür Merkezi tarafından ortaklaşa düzenlenen «Gelenekselle Yaşama ve Yeniden İnşa Etme» semineri, 20-24 Kasım 1978 günlerinde, İstanbul, Odakule'deki Türk-Alman Kültür Enstitüsü salonlarında yapılmıştır.

«Mimaride tarih sürekliliği sürdürme çabası, eskiyi ayakta tutmaktan çok, onun kaybolmaması gereken birtakım özelliklerini, nitelikle-

Anlatılanları doğrulayanlar :

- Adı soyadı : Mustafa Tombul (Emekli demiryol müfettişi)
Yaşı : 71
Köyü : Akuşağı
- Adı soyadı : Halit Usta
Yaşı : 55
Köyü : Akuşağı
İşi : Çiftçi

Köprü ve çevresi hakkında kendilerinden geniş bilgi alanlar :

- Adı soyadı : Hasan Karabey
Yaşı : 50
Köyü : Karoğlu
İşi : İlkokul müdürü
- Adı soyadı : Müslim Alataş
Yaşı : 45
Köyü : Akuşağı
İşi : Öğretmen

bugüne ve yarına yeterince aktarabilmek adına yönelmek zorundadır. Geçmişten kopmak, aynı zamanda da kelimenin özgün, geranlamında çağdaş olabilmesi için, bir toplum her şeyden önce bu olanağı sağlayabilemekanlarda yaşatılması gerekecektir.» gönden hareket edilerek düzenlenen seminerinde bazı sergiler açılmış ve son günde serle ilgili sonuçların tartışıldığı bir açık oturum yapılmıştır.

**

ULUSLARARASI ÇOCUK OYUNCAKLARI SERGİSİ VE KARAGÖZ

Uluslararası Çocuk Yılı nedeniyle Paris'teki SCO merkezinde bir oyuncak sergisi açıldı. Akşamı kadar süren oyuncak sergisi Türkiye, Karagöz Salıncak Sefasında adli apıtla katıldı.

56 ülkeden 900'e yakın oyuncakın bulunsergideki yapıtlar 3000 oyuncak arasından rulca seçilmiştir. Serginin amacı çocuklaynarak nasıl eğitim gördüklerini ortaya aktır.

Oyuncakların bir bölümü de çocuklar tarafından yapılmıştır.

**

KARAGÖZ HAFTASI

Türk - İngiliz Kültür Derneği, Türk Gölge Sanatı'nın hatırlanması ve yaşatılması amacıyla "Karagöz Haftası" düzenlemiştir.

8 Aralık Pazartesi günü başlayan Karagöz Haftası'nda hayali torun Çelebi ile yardımcıları

CAHİT ÖZTELLİ ÖZEL SAYIMIZ

24 Şubat 1978 de kaybettiğimiz, değerli Halk Edebiyatı araştırmacısı ve folklor. Uzmanı, dergimizin yazarlarından Cahit Öztelli'nin ölüm yıldönümü nedeniyle gelecek sayımızda «Cahit Öztelli Özel Sayısı» olarak yayınladık.

Ülkemizin tanınmış folklorcuları, bu sayıda, Öztelli hakkındaki düşüncelerini, görüşlerini ve anılarını açıklayacaklardır.

T.F.A.

Nevzat Oktay ve Hakan Tanboğa Karagöz'ün ünlü oyunlarını sunmuşlardır. Hafta süresince «Karagöz figürleri sergisi»nde de Karagöz ile Hacıvat'ın ve oyun arkadaşlarının figürleri sergilenmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Uysal'ın açıklamalarıyla birlikte 18, 20 ve 22 aralık günleri saat 18.30'da, sırasıyla, «Kanlı Nigar» «Yalova Sefası» adlı oyunlar gösterilmiştir.

**

BÜKREŞ'TE YAYINLANAN TÜRK MASALLARI ANTOLOJİSİ

Bükreş'te «Yıldırım Padişah» adı altında bir Türk Masalları Antolojisi yayınlandı. Kitapta, zengin Türk folklorundan 26 masal ile Eflatun Cem Güney, Tahsin Yücel, Aziz Nesin ve Tarık Dursun K'dan beş öykü yer aldı. Antolojiyi derleyen Doğu Dilleri uzmanı Viorica Dinescu, önsözünde Türk folklorunun zenginliğinden ve genişliğinden söz ederek, araştırma olanağı sağlamak için Pertev Naili Boratav ve Tahir Alangu'nun eserlerini kaynak olarak vermiştir.

Son yıllarda Türkiye ile ilgili birçok yapıt yayınlanan Romanya'da, Ali Mustafa Mehmed'in «Türk Tarihi» ve Mehmet Ali Ekrem'in «Atatürk: Modern Türkiye'nin Kurucusu» kitapları da ilgi ile karşılanmıştır.

**

KARAGÖZ FIGÜRLERİ SERGİSİ

İnşaat Mühendisi olan ve otuz yıldan beri Türk Müziği ve Karagöz ile uğraşan Orhan Kurt, İstanbul, Rumeli Caddesi'ndeki Akbank Sanat Galerisi'nde «Karagöz Figürleri» sergisi açmıştır. 4-14 Aralık 1978 günlerinde açık kalan sergisinde, hem Karagözümüzü hatırlatmak, hem de figür yapımına gençleri özendirmek amacını güttüğünü söyleyen Orhan Kurt'a göre Karagözün ortada görünmeyişinin nedenlerinden biri de tasvir yapımcılarının kayboluşudur.

Sergide, Ters Evlenme, Kanlı Nigar, Salıncak, Cincilik ve Yazıcı oyunlarındaki tipler ile diğer bazı oyunlardaki tiplere ait figürler yer alıyordu.

ARAŞTIRMALARI

22.12.1978 Prof. A. E. Uysal, İngiltere'deki Folklor Çalışmaları.

5.1.1979 A. Rıza Önder, Yağmur Duasından Bereket Tanrısına.

19.1.1979 N. Birdoğan, Köroğlu
2.2.1979 Doç. M. And, Dramatik Köylü Oyunlarının Araştırılması ve Kümelendirilmesi

16.2.1979 Ş. Beysanoğlu, Diyarbakır Folklorunda Güvercin

9.3.1979 S. Kazmaz, Everekli Âşık Seyrani
23.3.1979 Dr. M. Cumbur, Cönklerde Bir Gezinti

6.4.1979 F. Halıcı, Âşık Şem'i
20.4.1979 M. A. Özder, Doğu İllerinde Âşıklık Geleneği.

11.5.1979 Doç. F. Dinçer, Türk Folklorunda Veteriner Hekimliğin Yeri ve Önemi.

25.5.1979 A. Satoğlu, Mevlana'nın İlk Hocası Seyit Burhanettin

**

«DİLDEN DİLE» RADYO PROGRAMI

İstanbul Radyosu Kültür Bölümü yapımcılarından Ümit Kaftancıoğlu'nun 52 halkadan oluşan «Dilden Dile» adlı halk destanları ve Köroğlu kolları dizisi ocak ayında radyoda yayına girecektir.

Daha önce de 104 halka biçiminde yayınlanan diziyeye bir ek olduğu belirtilen çalışmada Oltu Kolu, Güvenç Abdal, Âşık Garip, Kızıroğlu, Bıyıklı Yusuf, Lelehütlü Kara Hasan Destanları'nın hazırlıkları tamamlanmıştır. Dizinin yayına girmesiyle, sayısı kırka varan Köroğlu Destanları'n-

Yıllık abonesi : 120,
Altı aylık abonesi : 60
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 8, £ 4, DM. 15

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

dan büyük bir bölümünün daha dinlenebileceği bildirilmiştir.

**

ÇOCUKLAR İÇİN KARAGÖZ VE KUKLA GÖSTERİLERİ

Akbank'ın bir kültür hizmeti olarak kurduğu «Akbank Çocuk Tiyatrosu» bünyesinde Karagöz ve Kukla'ya da yer verilmektedir. Karagöz Sanatçısı Tacettin Diker tarafından her salı günü, saat 16.30 da Şişli Terakki Lisesi salonunda yapılan gösteriler büyük ilgi görmektedir. 1979 un Çocuk Yılı olması nedeniyle 26 Mart 1978-26 Nisan 1978 tarihleri arasında düzenlenen «İstanbul Uluslararası Çocuk Fuarı» süresince de Tacettin Diker tarafından Karagöz ve Kukla gösterileri yapılacaktır.

**

FOLKLOR ARAŞTIRMALARI KURUMU'NUN KONFERANSLAR DİZİSİ

Ankara'daki «Folklor Araştırmaları Kurumu», ilki 24 Kasım 1978 de gerçekleşen, sonuncusu ise 25 Mayıs 1979 da verilecek olan bir konferanslar dizisi düzenlemiştir. Ankara'da, Mithatpaşa Caddesi'ndeki Türk Kooperatifçilik Kurumu salonlarındaki konferansların programı şöyledir :

24.11.1978 H. Dizdaroğlu, Battal Gazi Destanı Üzerine.

8.12.1978 Nail Tan, TRT'nin Halk Müziği Programları.

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir
Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

HARPUT'DAN BİR EFSANE

Derleyen : Dr. Nevzat GÖZAYDIN

Buralarda büyük bir ünü olan Beyzade hazretlerinin birinde hacca gitmeğe karar vermiş. Parasını hacca gitmeden önce biriktirdiği herhangi bir sıkıntı de çekmeyecekmiş. Zaten bir hayli zengin olduğundan, yolculuğuna kadar uzun sürerse sürsün (o zamanlar yaya, kimi deve sırtında gidermiş hacca...) bakımından bir endişesi olmazmış.

Beyzade hazretlerinin hanımı da hamileymiş. O günlerde aş eriyormuş. Bir gün burnu kızarmış et kokusu gelmiş ve canı da bu et yemek istemiş. Kocasına:

- Şu kızarmış et kimlerde pişiyorsa, git, et için bir parça isteyiver. Canım çekti... de. Kocasına da:

- Aman hanım! İstediğin et olsun, kebab. Hemen şimdi çarşıya gider, istediğinden kebab ettirir getiririm, demiş. Kadınca tutturmuş da tutturmuş ve:

- Ben başka kebab istemem. İlla da bu et kızarıyorsa, git bana ondan getir'den laf bilmemiş. Çaresiz kalan Beyzade hazretleri sokağa çıkmış, etin kızartıldığı evi ara-başlamış. Kokunun çok fakir bir komşusundan geldiğini anlayınca evin kapısını çalmış. Fakir kadın kapıyı açmış, Beyzade'yi büyük hürmet gösterip hemen içeri al-

mış. Beyzade ne için geldiğini utana sıkıla söylemiş. Kadıncağız büyük bir utanç ve sıkıntı içinde:

- Olmaz efendim, veremem. Size lâyük değildir, diye etten vermeyi reddetmiş. Beyzade hazretlerinin devamlı ısrarı karşısında da nihayet gerçeği söylemek zorunda kalmış:

- Efendim! Üç gündür beri çoluk-çocuk acız. Karnımıza doğru dürst hiçbir şey gitmedi. Çocukların ağlamalarına artık dayanamadım. Yoldan geçen bir köpeği yakalayıp kestim. Bu, ateşte kızaran et, işte o hayvanın etidir. Çocukların seslerini kesmesi için kızartıyorum, onlara vereceğim. Ama size asla lâyük değildir, bunun için veremem, efendim. Bunun üzerine Beyzade hazretleri:

- Olsun, ne yapalım? Hanım illa da bundan istedi. Şu mendile biraz sar da götürüyüm, demiş. Çaresiz kalan fakir kadıncağız, kızarmış bir parça eti mendile sarmış vermiş. Beyzade hazretleri de eti götürüp karısına vermiş ve etin ne eti olduğunu da söylemiş. Buna rağmen karısı eti yemiş.

Beyzade hazretleri fakir kadının anlattıklarına çok üzülmüş. Hac farizesi için ayırdığı paranın hepsini çevresindeki fakirlere dağıtmış, hayır-hasenat için kullanmış. Tabii hacca gitmekten de vazgeçmiş. Ancak, daha önce arkadaşlarıyla aynı gün gitmeğe karar verdikleri ve bu yolda söz birliği yapıp anlaşlıkları için arkadaşlarına günü gelince utana sıkıla artık hacca gidemeyeceğini söylemiş. Arkadaşları önce inanamamışlar, ısrar etmişler, fakat Beyzade'nin ısrarı karşısında onu orada bırakıp kendileri Hac yoluna koyulmuşlar. Uzun ve zahmetli bir yolculuktan sonra oraya varınca bir de bakmışlar ki, Beyzade hazretleri kendilerinden önce Hacc'a gelmiş. Kâbe'nin tavafı sırasında en önde o'nu görmüşler, namaz kılarken en ön safta o'nu bulmuşlar. Arafat'a çıkarken de en önde gidenler arasında yer alıyormuş. Bütün bunlara şaşırıp kalmışlar.

Memlekete dönüp geldiklerinde, Beyzade hazretlerine işin esasını sormuşlar. O da arkadaşlarına herşeyi anlatmış ve hayır-hasenatla bu makama eriştiğini söylemiş.

Anlatan: Ekrem GÜNDOĞDU, Baskil/De-mirlibahçe (eski adı: Mullasurik köyünden, 1950 doğumlu, ilkokul mezunu, hâlen Elazığ'da çalışmaktadır. Bu efsaneyi Harput'taki yaşlılardan, derleme tarihinden dört-beş yıl önce duymuş. 20.3.1977'de derlenmiştir)

20 yıldan beri "gözde fayans"

Çanakkale Seramik Fabrikalarının tecrübesi ve tekniği fayanslarına üstün kaliteyi... Fayanslarının renkleri, desenleri, istikrarlı fiyatı da yapılarınıza benzersiz güzelliği, uygun maliyeti getirir.

KS

Çanakkale Seramik
desenli fayanslar

Tersane Cad., Hediye Sok., Seramik Han, Kanköy-İstanbul Tel: 41 03 55

(Folklor : 3)

(Folklor : 4)

sanayie dönük yatırımları ve 4000'i aşan ortağıyla halka açık gerçek kuruluş

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI

DERGİMİZİN SAYISI 10 YILLIK ABONESİ 120 LİRA OLDU

İki yıldan bu yana her geçen ay kâbasımevi, ambalaj, posta ve diğer giderlerimiz sürekli olarak artmıştır. Bunlara rağmen, okuyucularımızın bildiği gibi, derginin fiyatını yükseltmemek için bütün müzle direndik.

Ancak artık direnme olanağımız kalmamıştır. Tanesini 9 - 10 liraya malettiği reklâm gelirleriyle 5-6 liraya düşürdüğümüz dergimiz, son gelen zamlara nazaran duruma gelmiştir.

Bu nedenle, abone ve okuyucularımızı bilgilendirerek, elinizdeki Ocak 1979 tarihli sayımızdan itibaren dergimizin adedini 10, yıllık abonesini 120 liraya çıkarıyoruz.

Şaygılarımızla duyuruyoruz.

T.F.A.

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

tasarruf bankası

EMNİYET SANDIĞI

(Basın ilân : — 5

HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın: — 6)

**N KÜÇÜK
SARRUFLARINIZA,
ÜYÜK
SARRUFLARINIZ
Bİ DEĞER
EREN BANKA**

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor

: 8)

(Yeni Ajans: — 9)

**biraların "ASI"
tekel birası...**

(Basın: 60109 — 10)

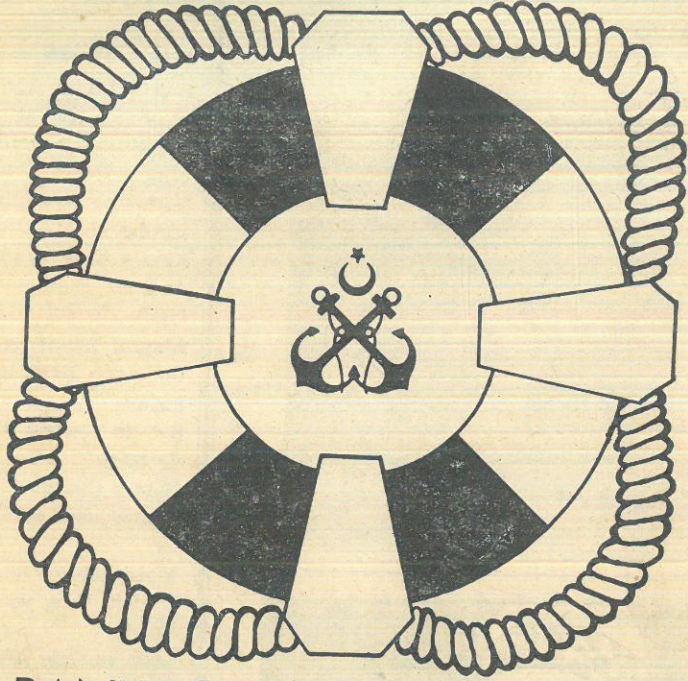
**LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

- Ekza - 9 Ekzema merhemi
- Algo - Tablet Ağrı hapi
- Lokman - Tablet Ağrı hapi
- Algotrin Analjzik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletik
- Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz damlası
- Meproil Tablet Sınır hapi
- Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
- Sel de Gastrin Granüle Mide tozu.
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tablet
- Metegastrin Mide tozu
- Derivlt Yara ve yanık merhemi.
- Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
- Dover Tablet Öksürük ve dronşite
- Metekodin Öksürük hapi
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemi
- Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
- Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
- Ma—ka—ta Basur merhemi
- Cuti - Cura Cilt losyonu
- Pedi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç flâcı
- Lokman Kaşe ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. alüm. kutu) Deriseptol Yara ve göbek
- Dr. Krom Diş patı

(Folklor: 11)

Son baskı tarihi 2.2.1979

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O.

BANKACILIKTA
VE
SEYAHATTE

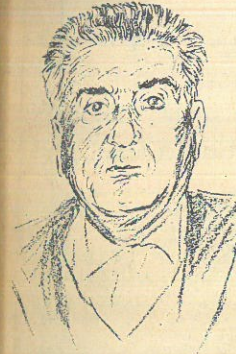
SÜRAT
EMNİYET
KONFOR
TECRÜBE
GÜVEN

(Basın İlan: — 12)

32

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1979

CAHİT
ÖZTELLİ
ÖZEL SAYISI

İÇİNDEKİLER:

Büyük Dostum Öztelli için	İhsan HİNÇER
Öztelli'nin Hayatı, Çalışmaları, Yapıtları	***
Cahit Öztelli	Orhan Şaik GÖKYAY
Vah Cahit Ağabey Vah	Özcan SEYHAN
Cahit Öztelli'den Çizgiler	Hikmet DİZDAROĞLU
Folklorun Bir Ustasını Yitirdik	Fakir BAYKURT
XVII. Yüzyılda Aşık Yunus	Cahit ÖZTELLİ
M. F. E. Müdürü Cahit Öztelli	Nail TAN
Hocam Cahit Öztelli	Metin SOYSAL
Öztelli ve Bir Sohbet Toplantısı	Etem Ruhi ÜNGÖR
Öztelli'nin 1966 Yılında Yaptığı Konuşma
Cahit Hoca'yı Yitirdik	I. Ü. NASRATTINOĞLU
Notlarımdaki Öztelli	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Öztelli'nin Dergimizde Çıkan Yazıları	Bora HİNÇER

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 355

LİRA : 10

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

33